

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Victims)

: ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา*

Legal Measures for the Protection of Vulnerable Victims

: A Case Study of the Offense of Rape

สุรเชษฐ์ ตรีธวัช**

Surachet Trithawat

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันประเทศไทยยังคงประสบปัญหาและข้อบกพร่องเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Victims) ในคดีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศและเพศสภาพ (LGBTQI+) หรือผู้ใหญ่ที่มีบาดแผลทางจิตใจ หรือผู้ที่ต้องเผชิญการล่วงละเมิดทางเพศซ้ำ ซึ่งมักจะถูกกลั่นแกล้งและไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามหลักสิทธิมนุษยชนอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากฎทางกฎหมายเพื่อยกระดับการคุ้มครองผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางดังกล่าว ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Legal Study) ระหว่างกฎหมายของประเทศไทย กับสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสาธารณรัฐเกาหลีเพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหานั้นที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

จากการศึกษาพบว่า มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางของประเทศไทยยังประสบปัญหาสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) การขาดศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Centers) และหน่วยสอบสวนเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sex Crime Units) ที่มีบุคลากรผู้ชำนาญการเฉพาะ ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และฟื้นฟูผู้เสียหาย
- 2) การขาดมาตรการสอบสวนที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย (Trauma-Informed Approach) อันนำไปสู่ภาวะการถดถอยเป็นเหยื่อซ้ำ (Re-victimization)
- 3) การขาดแนวทางและสถานที่สอบปากคำที่เป็นสัดส่วนและเหมาะสมกับกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศและเพศสภาพ (LGBTQI+) หรือผู้ใหญ่ที่มีบาดแผลทางจิตใจ หรือผู้ที่ต้องเผชิญการล่วงละเมิดทางเพศซ้ำ ส่งผลให้กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานขาดความครบถ้วนและล่าช้า

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าอิสระ เรื่อง “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Victims) : ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา” หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

**นักศึกษาลัทธิศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ที่อยู่: คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

E-mail: 6611921019@stu.nida.ac.th

เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรการในการคุ้มครองผู้เสียหายของประเทศดังกล่าวข้างต้นจะพบว่า สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสาธารณรัฐเกาหลี ต่างมีศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Centers) และหน่วยสอบสวนเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sex Crime Units) ที่มีบุคลากรผู้ชำนาญการเฉพาะ มีมาตรการสอบสวนที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย (Trauma-Informed Approach) และมีแนวทางและสถานที่สอบปากคำที่เป็นสัดส่วนและเหมาะสมกับกลุ่มผู้เสียหาย

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าหากประเทศไทยจัดให้มีมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Victims) ในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา โดยเฉพาะผู้เสียหายกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศและเพศสภาพ (LGBTQI+) หรือผู้ใหญ่ที่มีบาดแผลทางจิตใจ หรือผู้ที่ต้องเผชิญการล่วงละเมิดทางเพศซ้ำ ตามมาตรการดังกล่าวข้างต้นนี้แล้ว จะทำให้การคุ้มครองผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Victims) ดังกล่าวของไทยได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ผู้เสียหายกลุ่มเปราะบาง, ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา, การตกเป็นเหยื่อซ้ำ

Abstract

Currently, Thailand continues to face structural problems and shortcomings in legal measures to protect the rights of rape victims, especially those in the LGBTQI+ community, traumatized adults, or repeat sexual abusers. These individuals are often neglected, and their human rights are not effectively protected. This research aims to analyze the obstacles and suggest ways to develop legal mechanisms to enhance the protection of such victims in line with international standards. The research employs a documentary research methodology and a comparative study of laws in Thailand, The United States of America, French Republic, and Republic of Korea to propose solutions appropriate to the Thai social context.

The study found that Thailand's measures to protect vulnerable victims still face three major problems:

- 1) A lack of centers to help rape victims and specialized agencies for sexual crimes with expert personnel to provide assistance, support, and rehabilitation to victims.
- 2) A lack of investigative guidelines that consider the psychological impact on victims, leading to further emotional trauma.
- 3) A lack of appropriate guidelines and locations for interviewing LGBTQI+ adults with emotional trauma or those who have been repeatedly sexually abused, resulting in incomplete and delayed evidence gathering processes.

When compared to the victim protection measures of the countries mentioned above, it can be seen that The United States of America, French Republic, and Republic of Korea all have rape victim support centers and specialized agencies for sexual crimes with expert personnel, investigative measures that consider the psychological impact on victims (a trauma-aware approach), and interview procedures and locations that are proportionate and appropriate for the group of victims.

Therefore, researchers conclude that if Thailand implements the legal measures to protect victims of rape, especially victims from the LGBTQI+ community, adults with emotional trauma, or those who have been repeatedly sexually abused, as specified in the aforementioned measures, the protection of these victim groups in Thailand will be equitable and effective.

Keywords: Vulnerable Victims, Rape Offenses, re-victimization

1. บทนำ

การข่มขืนกระทำชำเราถือเป็นหนึ่งในอาชญากรรมทางเพศที่เกิดขึ้นบ่อยและมีให้เห็นในทุกยุคทุกสมัย โดยลักษณะคดีเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะทวีความซับซ้อนและรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ และในบางกรณียังนำมาซึ่งอันตรายต่อชีวิตของผู้เสียหาย เช่น คดีข่มขืนเด็กหญิงแก้ว (น้องแก้ว) บนรถไฟ เมื่อปีพ.ศ. 2557¹ และคดีล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. 2562 กรณีคดีนายสมคิด พุ่มพวง ที่พ้นโทษออกมาเพียง 6 เดือน ก็ก่อเหตุฆ่าข่มขืนผู้เสียหายตามที่ปรากฏเป็นข่าว² การข่มขืนกระทำชำเรา นอกจากจะมีผลกระทบต่อร่างกายของผู้เสียหายแล้วยังส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้เสียหายอย่างลึกซึ้งแล้ว ผู้เสียหายบางรายอาจเผชิญภาวะเครียดหรือซึมเศร้าหลังเกิดเหตุการณ์ หรือ PTSD (Post-Traumatic Stress Disorder)³ เกิดการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ อันนำไปสู่การตัดสินใจทำแท้ง หรือติดเชื้อ HIV หรือโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อื่น ๆ อันสะท้อนถึงปัญหาทางสังคมและเป็นความท้าทายที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันในการป้องกันมิให้เกิดการกระทำ ความผิดและฟื้นฟูผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายสามารถกลับมามีชีวิตอย่างมีความสุขในสังคม และลดปัญหาสังคมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จากสถิติการรับแจ้งความคดีข่มขืนกระทำชำเราย้อนหลังของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ⁴ ในระหว่างปี พ.ศ. 2563 ถึง ปี พ.ศ. 2566 พบว่ามีการรับแจ้งความคดีข่มขืนกระทำชำเรา โดยแยกเป็นรายปี ดังนี้

ปี พ.ศ. 2563 มีคดีที่รับแจ้งความคดีข่มขืนกระทำชำเรา จำนวน 1,764 คดี

ปี พ.ศ. 2564 มีคดีที่รับแจ้งความคดีข่มขืนกระทำชำเรา จำนวน 1,341 คดี

ปี พ.ศ. 2565 มีคดีที่รับแจ้งความคดีข่มขืนกระทำชำเรา จำนวน 1,525 คดี

ปี พ.ศ. 2566 มีคดีที่รับแจ้งความคดีข่มขืนกระทำชำเรา จำนวน 1,855 คดี⁵

ตัวเลขเหล่านี้เป็นเพียงตัวเลขที่มีการรับแจ้งความเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วอาจเกิดการข่มขืนกระทำชำเรามากกว่าสถิติข้างต้น เพราะจากข้อมูลของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) พบว่า มีผู้หญิงถูกละเมิดทางเพศ ถูกกระทำความรุนแรงทางร่างกายหรือจิตใจไม่น้อยกว่า 7 คนต่อวัน ในขณะที่รายงานของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) พบว่ากว่าร้อยละ 87 ของคดีการถูกล่วงละเมิดทางเพศไม่เคยถูกรายงาน⁶ ดังนั้นสถิติข้างต้น จึงอาจมีสถิติที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงเท่าใดนัก

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ผู้เสียหายจำนวนมากไม่เลือกดำเนินคดี คือ การถูกซ้ำเติมจากบุคคลในกระบวนการยุติธรรมอันพาไปสู่ภาวะการตกเป็นเหยื่อซ้ำ (Re-victimization) โดยบุคคลในกระบวนการยุติธรรม จนมีการกล่าวกันว่าหากผู้ที่ถูกข่มขืนเลือกที่จะดำเนินคดีจะเหมือนโดนข่มขืนซ้ำแล้วซ้ำเล่า

¹ Thairath News, ‘ย้อนรอยคดีข่มขืนฆ่าบนรถไฟ’ (ข่าวไทยรัฐ, 1 ตุลาคม 2557) <<https://www.youtube.com/watch?v=MT5yOmLQH5s>> สืบค้นวันที่ 10 พฤศจิกายน 2568.

² ยุทธนา ศรีธรรมสุทธิ์ และสุนทร บุษิตชน, ‘มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการก่ออาชญากรรมซ้ำในคดีอุกฉกรรจ์’ (2565) 7 วารสารปัญญาปณิธาน 238, 239.

³ กรมสุขภาพจิต, ‘PTSD ภัยซ้ำสอง เหยื่ออาชญากรรม’ (กรมสุขภาพจิต, 21 ตุลาคม 2561) <<https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=28426>> สืบค้นวันที่ 10 พฤศจิกายน 2568.

⁴ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ‘สถิติฐานความผิดคดีอาญา’ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 25 เมษายน 2566) <https://data.go.th/dataset/rtp_crimes_stat> สืบค้นวันที่ 10 พฤศจิกายน 2568.

⁵ เพิ่งอ้าง.

⁶ ไทยพีบีเอส, ‘สสส.พบหญิงไทยถูกทำร้าย-ละเมิดทางเพศวันละมากกว่า 7 คน’ (ไทยพีบีเอส, 8 มีนาคม 2565) <<https://www.thaibps.or.th/news/content/313423>> สืบค้นวันที่ 10 พฤศจิกายน 2568.

แม้ว่ากฎหมายไทยจะมีพัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการแก้ไขกฎหมายอาญาให้การข่มขืนคู่สมรสเป็นความผิด⁷ การบัญญัติให้มีสหวิชาชีพเข้าร่วมการถามปากคำเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี⁸ แต่อย่างไรก็ตามมาตรการดังกล่าวกลับไม่ครอบคลุมถึงกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศและเพศสภาพ (LGBTQI+) หรือผู้ใหญ่ที่มีบาดแผลทางจิตใจ หรือผู้ที่ต้องเผชิญการล่วงละเมิดทางเพศซ้ำ ส่งผลให้ผู้เสียหายกลุ่มเหล่านี้ มีความเสี่ยงสูงที่จะตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงหรือการล่วงละเมิดซ้ำ (Re-victimization)

ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางดังกล่าวให้ได้รับความคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในด้านโครงสร้างและกระบวนการทางกฎหมาย จึงควรเสนอแนะให้มีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Center) และหน่วยสอบสวนเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sex Crime Unit) โดยมีแนวทางในการสอบสวนที่คำนึงถึงภาวะบาดแผลทางจิตใจ (Trauma-Informed Investigation) ของผู้เสียหาย

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองผู้เสียหายในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา

2.1 แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน (Human Rights) มาจากแนวคิดที่ว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับสิทธิโดยกำเนิดที่เหมือนกัน ถูกสร้างมาอย่างเท่าเทียมกัน เป็นสิ่งที่เป็นสากลไม่สามารถจำหน่ายโอนและไม่สามารถแบ่งแยกได้⁹ โดยสิทธิมนุษยชนสามารถแบ่งได้ 2 ระดับ¹⁰ ได้แก่

ระดับแรก คือ สิทธิที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่สามารถจำหน่ายโอนให้แก่ผู้ใดได้ อันได้แก่ สิทธิในชีวิต ในอันที่จะห้ามมิให้ผู้ใดมาทำลาย ทำการค้าหรือทรมานอย่างโหดร้าย สิทธิในความเชื่อหรือลัทธิในศาสนา สิทธิทางการเมือง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก การสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

ระดับที่สอง คือ สิทธิที่ต้องมีการรับรองโดยกฎหมายหรือโดยรัฐ อันได้แก่ ความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง สิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สิทธิของเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ การได้รับสัญชาติ การได้รับบริการสาธารณสุข สิทธิทางด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น สิทธิเหล่านี้จะต้องได้รับ การบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือแนวนโยบายของรัฐ

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ครอบคลุมสิทธิไว้ 5 ประเภทด้วยกัน¹¹ อันได้แก่

1) สิทธิพลเมือง (Civil Rights) มีลักษณะที่เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่มีมาแต่เดิม และปรากฏอยู่ในบทบัญญัติข้อที่ 1-21 ของกฎบัตรสหประชาชาติ¹² เช่น สิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพและความมั่นคงในชีวิต การไม่ถูกทรมาน ไม่ทำร้ายหรือฆ่า สิทธิในความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย สิทธิที่จะได้รับสัญชาติ เป็นต้น

⁷ มาตรา 277 แห่งประมวลกฎหมายอาญา.

⁸ มาตรา 133 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

⁹ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 4, สำนักพิมพ์โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2567) 223-224.

¹⁰ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, *บทวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์และเชื่อมโยงเพื่อวางทิศทางแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557-2561)* (พิมพ์ครั้งที่ 1, สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา 2556) 2.

¹¹ เฟ้งอ้าง 2-3.

¹² อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, *สิทธิมนุษยชน* (พิมพ์ครั้งที่ 6, สำนักพิมพ์วิญญูชน 2561) 23.

2) สิทธิทางการเมือง (Political Rights) ได้แก่ สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นพรรคการเมือง เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ สิทธิการเลือกตั้งอย่างเสรี

3) สิทธิทางสังคม (Social Rights) ซึ่งเป็นสิทธิของประชาชนที่จะได้รับบริการทางสังคม ในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคม ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการศึกษา การได้รับหลักประกันด้านสุขภาพ สิทธิที่จะได้รับความมั่นคงทางสังคม สิทธิที่จะมีเสรีภาพในการเลือกคู่ครองและสร้างครอบครัว เป็นต้น

4) สิทธิในทางเศรษฐกิจ (Economic Rights) ได้แก่ สิทธิในการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างมีอิสระ และได้รับค่าจ้างที่เหมาะสม สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน เป็นต้น

5) สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights) ได้แก่ การมีเสรีภาพในการใช้ภาษาหรือสื่อความหมายในภาษาท้องถิ่นของตนเอง การมีเสรีภาพในการแต่งกายตามวัฒนธรรม การปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตน การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา เป็นต้น

2.2 แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Menschenwuerde) ยังไม่มีคำนิยามที่เป็นการยอมรับเป็นการทั่วไป คำว่า “ศักดิ์ศรี” (Wuerde) ในทางประวัติศาสตร์ก็มีการนิยามความหมายแตกต่างกันไป โดย

“ศักดิ์ศรี” (Dignitas) ในความหมายของชาวโรมัน หมายถึงเกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะ ดังนั้น ศักดิ์ศรีในความหมายของชาวโรมันจึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลทุกคนหากแต่หมายถึงเฉพาะบุคคล ที่ได้รับเกียรติจากสาธารณะ

“ศักดิ์ศรี” ในความเข้าใจของศาสนาคริสต์ หมายถึง ความเมตตาของพระเจ้า ซึ่งเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในทางศาสนาคริสต์ว่า มนุษย์นั้นถูกสร้างขึ้นมาจากความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า ดังนั้น ศักดิ์ศรีของมนุษย์มีอาจถูกทำลายหรือถูกพรากไปได้โดยการกระทำของบุคคลอื่น หากแต่ถูกทำลายได้โดยบาปของตนเอง ศักดิ์ศรีในคริสต์ศาสนาจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า มนุษย์จึงไม่อาจปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนไม่ใช่มนุษย์ หรือไม่มองมนุษย์ด้วยกันเหมือนเป็นสัตว์ ตรงกันข้ามมนุษย์จึงต้องมีความเคารพต่อกันหรือรู้จักใช้กันและกัน¹³

2.3 แนวคิดสตรีนิยม

ทฤษฎีสตรีนิยม (Feminist Theories) เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นเพื่อตอบโต้ข้อจำกัดของทฤษฎีอาชญาวิทยาแบบดั้งเดิมซึ่งมักละเลยประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงและความไม่เท่าเทียมทางเพศในฐานะผู้กระทำผิดและเหยื่อของอาชญากรรม โดยทฤษฎีนี้เสนอว่าความรุนแรงทางเพศ เช่น การข่มขืนกระทำชำเรา มิได้เป็นเพียงพฤติกรรมเบี่ยงเบนของปัจเจกบุคคลแต่เป็นผลของโครงสร้างอำนาจที่ผู้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) อันฝังรากลึกในระบบสังคม กฎหมาย และวัฒนธรรม

ทฤษฎีสตรีนิยม (Feminist Theories) มีมุมมองแนวคิดที่หลากหลายแตกต่างกัน อาทิ

1) แนวคิดสตรีนิยมแบบเสรีนิยม (Liberal Feminism) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 17-18 ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐประชาธิปไตยและระบบทุนนิยม ที่มองว่าการกดขี่ผู้หญิงเกิดจากการขาดสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง โดยมุ่งให้มีการปฏิรูประบบกฎหมายและนโยบายให้มีโอกาสเท่าเทียมกัน เช่น สิทธิเลือกตั้ง สิทธิในการทำงานและการศึกษา ทฤษฎีนี้เชื่อในแนวทางปฏิรูปมากกว่า

¹³ บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 7 สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2567) 103-104.

การปฏิบัติและมองว่าแต่ละบุคคลควรได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมทั้งหมด¹⁴

2) แนวคิดสตรีนิยมแบบมาร์กซิสต์ (Marxist Feminism) เป็นแนวคิดที่วิเคราะห์ว่า การกดขี่ผู้หญิงเกิดจากโครงสร้างของระบบทุนนิยมที่อิงอยู่กับการใช้แรงงานของผู้หญิงโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ได้รับการยอมรับในฐานะผู้ผลิต เช่น งานบ้านและการดูแลบ้าน ซึ่งมีคุณค่าทางเศรษฐกิจแต่ไม่ถูกนับรวมในระบบการผลิตหลัก แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับการที่ผู้หญิงจำนวนมากต้องตกเป็นเหยื่อของการเอารัดเอาเปรียบทั้งทางเศรษฐกิจและทางเพศ และในบริบทของอาชญาวิทยาสตรีนิยมแบบมาร์กซิสต์มองว่าอาชญากรรมทางเพศไม่ได้เป็นเพียงปัญหาทางจริยธรรมส่วนบุคคล แต่เป็นผลพวงจากความไม่เท่าเทียม เชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการแบ่งงานตามเพศในระบบทุน ความเหลื่อมล้ำในโอกาสทางเศรษฐกิจ และอำนาจการครอบงำที่ผู้ชายเป็นใหญ่¹⁵

3) แนวคิดสตรีนิยมแบบเรดิคัล (Radical Feminism) เห็นว่า ความรุนแรงทางเพศ เช่น การข่มขืน ไม่ใช่เพียงพฤติกรรมเบี่ยงเบนส่วนบุคคล แต่เป็นกลไกที่ชายใช้รักษาอำนาจเหนือหญิงผ่านการสร้างความหวาดกลัว โดยการใช้วาทกรรมและบทบาททางเพศและเพศสัมพันธ์ในระบบของโครงสร้างอำนาจที่ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) อันฝังรากลึกในสังคม การข่มขืนจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือของการควบคุมและครอบงำผู้หญิงอย่างเป็นระบบ ไม่ใช่แค่พฤติกรรมที่เกิดจากแรงปรารถนาเชิงเพศของปัจเจกบุคคลเท่านั้น¹⁶

2.4 แนวคิดการบัญญัติให้การข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นเป็นความผิด

แนวคิดดั้งเดิมของความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันเกียรติยศ ศักดิ์ศรีชื่อเสียง และคุ้มครองทางกายภาพและชีวภาพให้กับหญิง และคุ้มครองความเสี่ยงจากการตั้งครรภ์ที่อาจเกิดขึ้นอันอาจทำให้หญิงต้องรับภาระนั้นไปตลอดชีวิต รากฐานของแนวคิดมาจากแนวคิดในการคุ้มครองทรัพย์สินและเกียรติยศของชาย เนื่องจากในสมัยโบราณถือว่าหญิงเป็นทรัพย์สินสมบัติของผู้มีอำนาจปกครอง (พ่อหรือสามี) การข่มขืนกระทำชำเราจึงไม่ได้เป็นการกระทำต่อร่างกายของหญิงเท่านั้น หากแต่เป็นการกระทำความผิดต่อทรัพย์สินอย่างร้ายแรง ดังนั้น การข่มขืนกระทำชำเราจึงก่อให้เกิดการสูญเสียสิทธิผูกขาดของชายผู้เป็นเจ้าของในตัวหญิง อันถือเป็นการทำลายศักดิ์ศรีและเกียรติยศของชายผู้เป็นเจ้าของหญิงนั่นเอง ซึ่งแนวคิดดั้งเดิมจึงมีประเด็นเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นระหว่างคนแปลกหน้ากระทำต่อหญิง (Stranger Rape) เท่านั้น¹⁷

ในปัจจุบันกฎหมายอาญาในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้มีการพัฒนาการในเรื่องแนวคิดการบัญญัติให้การข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นเป็นความผิด โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นการกระทำที่ชายกระทำต่อหญิงหรือระหว่างคนแปลกหน้ากระทำต่อหญิง (Stranger Rape) เท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามหลักความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง และการไม่เลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ เพราะการกำหนดความสัมพันธ์ทางเพศเป็นสิทธิเสรีภาพทางเพศ (Sexual Liberty) เฉพาะของบุคคล แม้การมีเพศสัมพันธ์กับคู่สมรสหากอีกฝ่ายหนึ่งมิได้ยินยอม คู่สมรสอีกฝ่ายก็ไม่อาจเป็นการฝ่าฝืนต่อสิทธิเสรีภาพทางเพศของอีกฝ่ายได้เพราะการที่จะตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์กับผู้ที่ป็นคู่สมรส ไม่ควรจะถูกผูกพันด้วยพันธะสัญญาสมรสหรือ

¹⁴ Camille Cottais, 'Liberal Feminism' (2020) 21 Gender in Geopolitics Institute 1, 2, 7, 8.

¹⁵ Lise Vogel, 'Marxism and the Oppression of Women: Toward a Unitary Theory' (2013) In Historical Materialism Book Series, 31.

¹⁶ Igor Primorac, 'Radical Feminism on Rape' (1999) 4 IDrustvena Istrazivanja, 500.

¹⁷ ชลชญา วงศ์ญาณอังกร และอรรัมภา ไวยมุกข์, 'ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่น' (2562) 1 วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย 313, 317.

หน้าที่ของคำว่าภริยาหรือสามีเท่านั้น ดังนั้นในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยจึงได้บัญญัติความผิดเกี่ยวกับการข่มขืนกระทำชำเราโดยคู่สมรสให้เป็นความผิดอาญาเพราะเป็นการฝ่าฝืนต่อสิทธิและเสรีภาพทางเพศนั่นเอง

3. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Victims) ในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา

3.1 กฎหมายไทย

3.1.1 การคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีการพัฒนาและยกระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมให้สอดคล้องกับมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติตามปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principles of Justice for Victim of Crime and Abuse of Power 1985) โดยมีการบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹⁸ ความเสมอภาคแห่งเพศ¹⁹ และสิทธิในกระบวนการยุติธรรม²⁰ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการบัญญัติสิทธิในการได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) ไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นการบัญญัติการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่สอดคล้องกับปฏิญญาสากลดังกล่าว (UN Declaration 1985) และเป็นการเปลี่ยนแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจากเดิมที่มุ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำผิดแต่เพียงฝ่ายเดียวไปสู่แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ที่ผู้เสียหายต้องได้รับการชดเชยเยียวยาและมีส่วนร่วมในกระบวนการ

ในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังคงสืบทอดและพัฒนาบทบาทนิติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยเฉพาะการขยายความคุ้มครองไปยังผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้หญิง คนข้ามเพศ ผู้พิการ²¹ โดยในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางเพศ กลุ่มผู้เปราะบางเหล่านี้ มีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัวอย่างเหมาะสม²² มีสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายและการคุ้มครองระหว่างพิจารณา เช่น การแยกสอบปากคำ การปกปิดตัวตน การเข้าถึงการฟื้นฟูด้านจิตใจ

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยังได้ต่อยอดหลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางเพศซึ่งส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เสียหาย ด้วยการขยายหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติให้มีผลในเชิงรุก โดยกำหนดให้รัฐสามารถดำเนินมาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองกลุ่มเปราะบางให้สามารถเข้าถึงสิทธิและเสรีภาพได้เท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปโดยไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติ²³ ทั้งเพิ่มความชัดเจนในเรื่องสิทธิในการได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐ²⁴ และมีการออกมาตรการทางกฎหมายอื่น ๆ เช่น คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 เพื่อให้

¹⁸ มาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)

¹⁹ มาตรา 30 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)

²⁰ มาตรา 39 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)

²¹ มาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550)

²² มาตรา 40 (6) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550)

²³ มาตรา 27 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2560)

²⁴ มาตรา 25 วรรคท้าย ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2560)

ความคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยและมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ โดยกำหนดมาตรการเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าระหว่างผู้เสียหายกับผู้ต้องหาหรือจำเลย การจัดให้มีการพิจารณาโดยใช้วิธีการสืบพยานผ่านระบบการประชุมทางจอภาพ หรือการดำเนินการสืบพยานโดยไม่ให้มีการเผชิญหน้าโดยตรง²⁵

3.1.2 การคุ้มครองตามประมวลกฎหมายอาญา

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในความผิดฐานกระทำชำเราตามประมวลกฎหมายอาญา เดิมในปี พ.ศ. 2550 ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 วรรคสอง ได้ให้คำนิยามของคำว่า “กระทำชำเรา” หมายความว่า “การกระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำโดยการใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำ กระทำกับ อวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่น หรือการใช้สิ่งอื่นใดกระทำกับอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่น” โดยบัญญัติคุ้มครองทั้งการกระทำชำเราตามธรรมชาติและการกระทำชำเราผิดธรรมชาติตามนุษย์ แต่ศาลฎีกาก็ยังตีความของคำว่า “กระทำกับ” ว่าหมายถึง “การล่วงล้ำ” หรือ “การสอดใส่”²⁶ ซึ่งเป็นการตีความกฎหมายให้สอดคล้องกับคุณธรรมทางกฎหมายโดยการกระทำชำเราตามธรรมชาติ นอกจากนี้ยังได้บัญญัติให้การข่มขืนกระทำชำเราระหว่างคู่สมรสเป็นความผิด²⁷

ต่อมาในปี พ.ศ. 2562 จึงได้มีการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับ คำพิพากษาและลักษณะของการกระทำชำเราตามธรรมชาติ²⁸ โดยได้แก้ไขคำนิยามของคำว่า “กระทำชำเรา” ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 1 (18) ให้หมายความว่า “กระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำ โดยการใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำล่วงล้ำอวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่น” และแก้ไขคำว่า “กระทำกับ” เป็นคำว่า “ล่วงล้ำ” และบัญญัติให้การกระทำโดยใช้วัตถุหรืออวัยวะซึ่งไม่ใช่อวัยวะเพศล่วงล้ำ อวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่นซึ่งเป็นการกระทำชำเราผิดธรรมชาติตามนุษย์ไปไว้ในเหตุเพิ่มโทษของ การกระทำอนาจารแทน²⁹

นอกจากการบัญญัติคำนิยามของการกระทำชำเราให้สอดคล้องกับการกระทำชำเราตามธรรมชาติแล้ว ประมวลกฎหมายอาญายังได้บัญญัติการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากการข่มขืนกระทำชำเรา ที่มีลักษณะ พิเศษหรือมีเหตุฉกรรจ์ เช่น การคุ้มครองเป็นพิเศษแก่บุคคลซึ่งอยู่ในวัยที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ โดยเฉพาะเด็ก อายุยังไม่เกินสิบห้าปี ทั้งนี้เนื่องจากเด็กยังถือว่าเป็นบุคคลที่ยังไม่มีความสามารถเพียงพอ ในการใช้ วิจารณญาณหรือให้ความยินยอมทางเพศได้ ไม่ว่าเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม การกระทำชำเราในเด็กจึงถือเป็น ความผิดโดยไม่ต้องพิจารณาถึงเจตนาหรือความสมัครใจของผู้ถูกกระทำ³⁰ หรือการบัญญัติให้การข่มขืน กระทำชำเราระหว่างคู่สมรสเป็นความผิด³¹ เป็นการยกเลิกข้อยกเว้น ความรับผิดชอบของสามีหรือภริยาที่เคยมีค มาในอดีต และยังได้เพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการบันทึกภาพหรือเสียงแห่งการกระทำชำเราและการเผยแพร่หรือ

²⁵ ข้อ 5 ของคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563

²⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4164/2555 (เนติ) 844.

²⁷ มาตรา 276 วรรคหนึ่งและวรรคสี่ แห่งประมวลกฎหมายอาญา.

²⁸ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 27) พ.ศ. 2562, ราชกิจจานุเบกษา 69 ก (27 พฤษภาคม 2562) 127-134.

²⁹ มาตรา 278 วรรคสองและมาตรา 277 วรรคสี่ แห่งประมวลกฎหมายอาญา.

³⁰ มาตรา 277 แห่งประมวลกฎหมายอาญา.

³¹ มาตรา 276 วรรคท้าย แห่งประมวลกฎหมายอาญา.

ส่งต่อข้อมูลดังกล่าวโดยมิชอบ³² ให้เป็นความผิดและเป็นเหตุเพิ่มโทษ เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ในด้านความเป็นส่วนตัวและป้องกันการกระทำซ้ำผ่านเทคโนโลยี

3.1.3 การคุ้มครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรามีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงได้บัญญัติวิธีพิจารณาความเพื่อ คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไว้อย่างชัดเจน ทั้งในส่วนของการคำนึงของผู้เสียหาย สิทธิในการฟ้องคดี และวิธีการ สอบสวนที่คำนึงถึงเพศและอายุของผู้เสียหาย โดยให้คำนึงของคำว่า “ผู้เสียหาย” ให้ความหมายถึง ผู้เสียหายที่แท้จริงรวมทั้งผู้มีอำนาจจัดการแทน³³ และบัญญัติให้หญิงมีสามี มีสิทธิฟ้องคดีได้เองโดยมิต้องได้รับ อนุญาตของสามี เว้นแต่จะถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดเองได้³⁴ นอกจากนี้ในกรณีที่ ผู้เสียหายที่แท้จริงได้ยื่นฟ้องแล้วตายลง กฎหมายก็บัญญัติให้ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาดำเนินคดี ต่างผู้ตายต่อไปได้³⁵

ส่วนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบางนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ บัญญัติการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในคดีเกี่ยวกับเพศ เช่น ความผิดฐานข่มขืนกระทำ ชำเรา โดยกฎหมายก็กำหนดให้มีทีมสหวิชาชีพประกอบด้วยนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็ก ร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การจับกุมตัวผู้ต้องหา³⁶ การสอบปากคำ ไปจนถึง การจัดสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก รวมถึงการห้ามซักถามซ้ำซ้อนโดยไม่มีเหตุอันสมควร และการให้สิทธิ ผู้เสียหายนำบุคคลที่ไว้วางใจเข้าร่วมกระบวนการสอบสวนเพื่อให้ความมั่นใจ โดยมีการบันทึกภาพและเสียงไว้ เป็นพยานหลักฐานเพื่อป้องกันการละเมิดและลดการกระทบกระเทือนทางจิตใจ (Re-victimization)³⁷ ทั้งนี้ยัง มีการกำหนดให้จัดให้มีเจ้าหน้าที่หญิงสอบสวนผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง เว้นแต่จะมีความยินยอมหรือเหตุจำเป็น อย่างอื่น³⁸ และในชั้นพิจารณาคดีก็ห้ามมิให้จำเลยนำสืบด้วยพยานหลักฐานหรือถามค้านด้วยคำถาม อันเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของผู้เสียหายกับบุคคลอื่นนอกจากจำเลย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล ตามคำขอ โดยศาลจะอนุญาตเฉพาะในกรณีที่ศาลเห็นว่าก่อให้เกิดความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษา คดีเท่านั้น³⁹

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะบัญญัติมาตรการในการคุ้มครอง ผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบางที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในคดีเกี่ยวกับเพศไว้อย่างชัดเจน แต่กลับยังไม่มี บทบัญญัติของกฎหมายที่ครอบคลุมถึงผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Victims) กลุ่มอื่นๆ ซึ่งกลุ่ม ผู้เสียหายเหล่านี้ล้วนต้องการการดูแลและกระบวนการสอบสวนเฉพาะทางที่เหมาะสมไม่ต่างจากผู้เสียหาย ที่เป็นเด็ก

3.2 กฎหมายต่างประเทศ

3.2.1 การคุ้มครองตามบทบัญญัติกฎหมายทั่วไปและกฎหมายเฉพาะ

³² มาตรา 280/1 แห่งประมวลกฎหมายอาญา.

³³ มาตรา 2(4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

³⁴ มาตรา 4 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

³⁵ มาตรา 29 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

³⁶ มาตรา 124/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

³⁷ มาตรา 133 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

³⁸ มาตรา 133 วรรคสี่ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

³⁹ มาตรา 226/4 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งเป็นระบบกฎหมายที่พัฒนามาจากจารีตประเพณีที่มีความยืดหยุ่นและสามารถพัฒนาผ่านคำพิพากษาของศาลรวมถึงการบัญญัติกฎหมายจากฝ่ายนิติบัญญัติมีกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกลุ่มเปราะบาง ในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราทั้งระดับรัฐบาลกลาง (Federal) และกฎหมายระดับมลรัฐ (State) เช่น การคุ้มครองตามรัฐบัญญัติว่าด้วยสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการเยียวยาผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ค.ศ. 1990 (The Victims' Rights and Restitution Act (VRRRA), 34 U.S.C. § 20141) ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่และพนักงานของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายของรัฐบาลกลางทุกคนต้องแจ้งสิทธิตามกฎหมายให้แก่ผู้เสียหายทราบก่อนดำเนินการตามกฎหมาย⁴⁰ รวมถึงการคุ้มครองตามรัฐบัญญัติว่าด้วยการป้องกันความรุนแรงต่อสตรี (Violence Against Women Act 1994: VAWA) ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและจัดการกับความรุนแรงต่อสตรี และขยายการคุ้มครองไปถึงผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงในครอบครัว การล่วงละเมิดทางเพศ⁴¹ และการคุ้มครองตามรัฐบัญญัติว่าด้วยสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ค.ศ. 2004 (The Crime Victims' Rights Act 2004, 18 U.S.C. § 3771: CVRA) ซึ่งเป็นรัฐบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิขั้นต่ำของผู้เสียหายโดย CVRA ใช้กับความผิดทางอาญาของรัฐบาลกลางและเป็นกฎหมายแม่แบบที่ทำให้แต่ละมลรัฐบัญญัติกฎหมายเพื่อรองรับและบังคับตามสิทธิของผู้เสียหาย⁴²

ส่วนสาธารณรัฐฝรั่งเศสซึ่งถือเป็นประเทศต้นแบบในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ซึ่งได้รับการพัฒนามาจากประมวลกฎหมายนโปเลียน (Code Napoléon) โดยบัญญัติกฎหมายผ่านฝ่ายนิติบัญญัติเป็นหลัก มีประมวลกฎหมาย (Codes) ที่รวบรวมหลักกฎหมายทั่วไปและรายละเอียดในสาขาต่าง ๆ ไว้เป็นหมวดหมู่ชัดเจน โดยการข่มขืนกระทำชำเราตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสไม่ได้จำกัดเฉพาะว่าการกระทำชำเราสิ่งที่ใช้กระทำต้องเป็นอวัยวะเพศชายเท่านั้นที่ล่วงล้ำเข้าไปในช่องคลอด ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่นซึ่งเป็นการกระทำชำเราตามธรรมชาติ แต่ยังหมายความรวมถึงการใช้วัตถุหรืออวัยวะอื่นใดล่วงล้ำหรือสอดใส่เข้าไปซึ่งเป็นการร่วมประเวณีที่ผิดธรรมชาติตามนุษย์ด้วย⁴³ ส่วนการคุ้มครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สาธารณรัฐฝรั่งเศสก็ได้บัญญัติเกี่ยวกับการรับแจ้งความและการถามปากคำผู้เสียหายในคดีข่มขืนกระทำชำเราไว้ เป็นการเฉพาะ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจสอบสวนเจ้าหน้าที่ที่จะต้องรับคำร้องทุกข์ทันที จะปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ไม่ได้และเจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำการตรวจสอบเบื้องต้นเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลและพยานหลักฐานที่ได้รับจากผู้เสียหาย หากตรวจสอบเบื้องต้นแล้วพบว่ามิเหตุอันควรเชื่อว่า มีการกระทำผิดเกิดขึ้นจริง เจ้าหน้าที่ตำรวจจะส่งเรื่องต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อัยการ เพื่อดำเนินการตามกฎหมายต่อไป⁴⁴ และในกรณีที่ผู้เสียหายเป็น

⁴⁰ United States Department of Justice, 'Victims' Rights and Restitution Act/VRRRA' (Criminal Division United States Department of Justice, 8 October 2023) <<https://www.justice.gov/criminal/criminal-vns/victims-rights-and-restitution-actvrra-ley-de-derechos-y-restitucion-de-las-victimas>> accessed 10 November 2025.

⁴¹ U.S. National Domestic Violence, 'Violence Against Women Act' (The National Network to End Domestic Violence, 8 October 2023) <<https://nnedv.org/content/violence-against-women-act/>> accessed 10 November 2025.

⁴² United States Department of Justice, 'Crime Victims' Rights Act' (Offices of the United States Attorneys United States Department of Justice, 22 July 2016) <<https://www.justice.gov/usao/resources/crime-victims-rights-ombudsman/victims-rights-act>> accessed 10 November 2025.

⁴³ Article 222-23, French Penal Code.

⁴⁴ Article 15-3, French Code of Criminal Procedure.

ผู้เยาว์ในการถามปากต้องจัดในสถานที่ที่เหมาะสมโดยมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความเชี่ยวชาญเพื่อคุ้มครองจิตใจของผู้เยาว์และลดผลกระทบจากจิตใจที่อาจเกิดขึ้น โดยจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงไว้เพื่อเป็นพยานหลักฐาน⁴⁵ ส่วนในการสอบปากคำหรือการดำเนินกระบวนการใดๆที่เกี่ยวข้องกับเหยื่อที่มีสภาวะจิตใจอ่อนแอ เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ต้องจัดให้มีการช่วยเหลือจากนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความเชี่ยวชาญเพื่อให้การสอบปากคำหรือการดำเนินการเป็นไปด้วยความระมัดระวังและลดผลกระทบทางจิตใจที่อาจเกิดขึ้นกับเหยื่อ⁴⁶ นอกจากนี้กฎหมายภายในประเทศแล้ว สาธารณรัฐฝรั่งเศสในฐานะสมาชิกของสหภาพยุโรปยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายของสหภาพยุโรป (EU Law) ในการคุ้มครองผู้เสียหายที่มีความต้องการพิเศษตามมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับสิทธิ การสนับสนุน และการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมของสหภาพยุโรป (Directive 2012/29/EU หรือ Victims' Rights Directive)⁴⁷

สาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบซีวิลลอว์ (Civil Law) เช่นเดียวกับกับประเทศไทย โดยสาธารณรัฐเกาหลีได้รับอิทธิพลทางกฎหมายทั้งจากระบบกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีกฎหมายและนโยบายในการคุ้มครองผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางในความผิดเกี่ยวกับเพศเช่นเดียวกับประเทศไทย โดยสาธารณรัฐเกาหลีได้บัญญัติมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา โดยแบ่งตามประเภทของผู้เสียหาย สาธารณรัฐเกาหลีไม่ได้บัญญัติการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับเพศไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Criminal Procedure Act) โดยตรง แต่บัญญัติการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ไว้ในส่วนสารบัญญัติและมาตรการพิเศษที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางเพศในกฎหมายเฉพาะ โดยประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราไว้ในหมวดอาชญากรรมเกี่ยวกับการข่มขืนและการประพฤติน่าอัปยศ โดยบัญญัติการข่มขืนกระทำชำเราจำกัดเฉพาะว่าการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงเท่านั้น⁴⁸ และมีการบัญญัติการข่มขืนกระทำชำเราโดยผู้อื่นนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่อาจขัดขืนได้เนื่องจาก ไม่ได้สติหรืออยู่ในสภาพที่ไม่อาจต่อต้านได้เป็นความผิดอีกบทหนึ่ง⁴⁹ โดยมีบทเพิ่มโทษในกรณีที่ทำให้ผู้อื่นเสียชีวิตหรือบาดเจ็บ⁵⁰ หรือมีเพศสัมพันธ์กับผู้เยาว์หรือบุคคลที่มีภาวะปัญญาอ่อนโดยการหลอกลวง หรือข่มขู่⁵¹ หรือมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่อยู่ในความคุ้มครองหรือดูแลของเขาโดยการหลอกลวงหรือข่มขู่ หรืออยู่ในความคุมขังตามกฎหมาย⁵² หรือมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่มีอายุต่ำกว่าสิบสามปี⁵³ และยังมีบัญญัติให้การหลอกลวงผู้หญิงให้มีเพศสัมพันธ์โดยสร้างทำเป็นจะแต่งงานหรือโดยวิธีการหลอกลวงอื่นเป็นความผิดอีกด้วย⁵⁴ นอกจากนี้ยังมีการคุ้มครองตามรัฐบัญญัติป้องกันอาชญากรรมทางเพศและการคุ้มครองผู้เสียหาย (Sexual Violence Prevention And Victims Protection Act) ค.ศ. 2010 ซึ่งบัญญัติให้รัฐและรัฐบาลท้องถิ่นต้องจัดให้มีการดำเนินงานศูนย์ให้คำปรึกษาสำหรับผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ เรียกว่า “ศูนย์ให้คำปรึกษา”⁵⁵ และสนับสนุนทางการเงินสำหรับค่าใช้จ่าย

⁴⁵ Article 706-52, French Code of Criminal Procedure.

⁴⁶ Article 706-53-1, French Code of Criminal Procedure.

⁴⁷ Articles 10-17, Victims' Rights Directive.

⁴⁸ Article 297, Criminal Act of the Republic of Korea.

⁴⁹ Article 297, Criminal Act of the Republic of Korea.

⁵⁰ Article 301, Criminal Act of the Republic of Korea.

⁵¹ Article 302, Criminal Act of the Republic of Korea.

⁵² Article 303, Criminal Act of the Republic of Korea.

⁵³ Article 305, Criminal Act of the Republic of Korea.

⁵⁴ Article 304, Criminal Act of the Republic of Korea.

⁵⁵ Article 10, Sexual Violence Prevention and Victims Protection Act.

ในการจัดตั้งและดำเนินงานของศูนย์ให้คำปรึกษา⁵⁶ โดยความร่วมมือกับสำนักงานตำรวจในการช่วยเหลือผู้เสียหายเมื่อได้รับรายงานเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ⁵⁷ และยังมีการคุ้มครองตามรัฐบัญญัติว่าด้วยการลงโทษและกระบวนการพิเศษเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ (Act on Special Cases Concerning the Punishment of Sexual Crimes) ที่กำหนดมาตรการพิเศษสำหรับการปฏิบัติต่อเหยื่อหรือผู้เสียหายในคดีเกี่ยวกับเพศ โดยห้ามไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบหรือมีส่วนร่วมในการสืบสวน หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ หรือบุคคลใดที่เคยดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่ดังกล่าว เปิดเผยหรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่สามารถระบุและรับรู้ตัวตนของผู้เสียหายโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย⁵⁸ ในกรณีที่ผู้เสียหายของอาชญากรรมทางเพศมีอายุต่ำกว่า 19 ปีหรือไม่มีความสามารถในการตัดสินใจเนื่องจากความพิการทางกายหรือสภาพของจิตใจ คำให้การของผู้เสียหายและกระบวนการสอบสวนต้องถูกบันทึกและเก็บรักษาไว้โดยใช้เครื่องบันทึก เช่น เครื่องบันทึกเทปวิดีโอ เว้นแต่ผู้เสียหายหรือผู้แทนทางกฎหมายของผู้เสียหายไม่ประสงค์ให้มีการบันทึก การบันทึกวิดีโอจะต้องกระทำตั้งแต่เริ่มต้นจนจบการสอบสวนและกระทำในสถานที่ที่เหมาะสม และเมื่อการบันทึกวิดีโอเสร็จสิ้น สื่อบันทึกต้นฉบับจะต้องถูกปิดผนึกโดยไม่ชักช้าต่อหน้าผู้เสียหายหรือทนายความของผู้เสียหายโดยให้ผู้เสียหายเขียนชื่อและประทับตราหรือลงนามไว้เพื่อเป็นหลักฐานรวมเข้าสำนวนการสอบสวน⁵⁹ ในการสอบปากคำผู้เสียหายในฐานะพยานในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาของศาลจะต้องอนุญาตให้บุคคลที่ผู้เสียหายไว้วางใจเข้าร่วมในถามปากคำ ยกเว้นในกรณีที่การเข้าร่วมของบุคคลที่ผู้เสียหายไว้วางใจอาจเป็นอุปสรรคต่อการพิจารณาคดีหรือมีสถานการณ์ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้⁶⁰ ผู้เสียหายมีสิทธิในการร้องขอความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญ ในการสอบสวนและการพิจารณาคดีเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ และในคดีที่ผู้เสียหายมีอายุต่ำกว่า 13 ปี หรือไม่มีความสามารถในการรับรู้หรือทำการตัดสินใจเนื่องจากความพิการทางกายหรือจิตใจ พนักงานสอบสวนต้องขอความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสภาพจิตใจและจิตเวชของผู้เสียหาย⁶¹

นอกจากการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายตามมาตรการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในแต่ละประเทศยังมีการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Victims) ในความผิดเกี่ยวกับเพศ โดยศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Centers) และหน่วยงานพิเศษด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sex Crime Units) อีกด้วย

3.2.2 การคุ้มครองโดยศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Centers) และหน่วยงานพิเศษด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sex Crime Units)

3.2.2.1 สหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกานเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งเป็นระบบกฎหมายที่พัฒนามาจากจารีตประเพณีที่มีความยืดหยุ่นและสามารถพัฒนาผ่านคำพิพากษาของศาล รวมถึงการบัญญัติกฎหมายจากฝ่ายนิติบัญญัติ

นอกจากรัฐธรรมนูญต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว สหรัฐอเมริกายังมีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือ

⁵⁶ Article 26 Sexual Violence Prevention and Victims Protection Act.

⁵⁷ Article 31-2, Sexual Violence Prevention and Victims Protection Act.

⁵⁸ Article 24, Act on Special Cases Concerning the Punishment of Sexual Crimes.

⁵⁹ Article 30, Act on Special Cases Concerning the Punishment of Sexual Crimes

⁶⁰ Article 34, Act on Special Cases Concerning the Punishment of Sexual Crimes

⁶¹ Article 43, Act on Special Cases Concerning the Punishment of Sexual Crimes

ผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Centers: RCCs) และหน่วยงานพิเศษด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sex Crime Units: SCUs) ขึ้น ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการคุ้มครองและเยียวยาผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ โดยมีการทำงานแบบบูรณาการ (Multidisciplinary Collaboration) ครอบคลุมตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการรับแจ้งเหตุจนถึงการดำเนินคดีในศาล โดยให้บริการสายด่วนฉุกเฉิน ให้คำปรึกษา และสนับสนุนทางจิตใจและความช่วยเหลือทางกฎหมาย ตลอดจนให้การบริการทางการแพทย์ เช่น ตรวจร่างกายเพื่อเก็บพยานหลักฐาน รวมถึงการรักษาโรคที่เกี่ยวข้อง และบริการอื่น ๆ โดยศูนย์ฯ มีการดำเนินการทั้งโดยหน่วยงานรัฐและองค์กรไม่แสวงหากำไร โดยได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงยุติธรรมสหรัฐ

การทำงานร่วมกันระหว่างศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Centers: RCCs) และหน่วยอาชญากรรมทางเพศ (SCUs) ในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นระบบที่มีความบูรณาการและมีประสิทธิภาพ โดยกระบวนการสอบสวนของหน่วยอาชญากรรมทางเพศ (SCUs) จะยึดหลักการสัมภาษณ์แบบคำนึงถึงภาวะบาดแผลทางจิตใจ (Trauma-Informed Interview) ตาม “Investigating Sexual Assaults Model Policy” ปี ค.ศ. 2017 ซึ่งเป็น “นโยบายต้นแบบ” (Model Policy) หรือ “แนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด” (Best Practices) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสอบสวนคดีล่วงละเมิดทางเพศ⁶² โดยผู้เสียหายสามารถขอให้มีเจ้าหน้าที่ผู้ให้ความช่วยเหลือเหยื่อ (Victim Advocate) เข้าร่วมรับฟังและให้คำปรึกษาระหว่างการสอบสวนได้ การสอบปากคำจะดำเนินในสถานที่เฉพาะที่ปลอดภัย เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เสียหายรู้สึกถูกกระทำซ้ำ (Re-traumatization) ทั้งนี้ หน่วยอาชญากรรมทางเพศ (SCUs) จะเป็นผู้ดำเนินการสืบสวนและส่งเรื่องต่อให้อัยการเพื่อดำเนินคดี นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังมีการคุ้มครองผู้เสียหายโดยศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Centers: RCCs) และหน่วยงานพิเศษด้านอาชญากรรมทางเพศ (SCUs) ในระดับมลรัฐอีกด้วย เช่น มลรัฐเพนซิลเวเนียและมลรัฐอิลลินอยส์

3.2.2.2 สาธารณรัฐฝรั่งเศส

สาธารณรัฐฝรั่งเศส มีหน่วยบริการที่เกี่ยวข้องกับการล่วงละเมิดทางเพศอย่าง Centre d'Information sur les Droits des Femmes et des Familles (CIDFF) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ได้รับการมอบหมายจากรัฐเพื่อเป็นศูนย์ที่ดำเนินงานในลักษณะการให้บริการคำปรึกษาและสนับสนุนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและความปลอดภัยของผู้หญิงและครอบครัว นอกจากนี้หน่วยบริการ CIDFF ยังให้ความคุ้มครองผู้เสียหายที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ⁶³ โดยให้คำปรึกษาทางกฎหมาย สนับสนุนทางจิตสังคม สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาเรื่องความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการล่วงละเมิดทางเพศและวิธีการป้องกัน เป็นศูนย์กลางที่ให้บริการและช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือและสนับสนุนในกรณีการล่วงละเมิดทางเพศ

การดำเนินงานของหน่วยบริการ CIDFF มุ่งเน้นที่จะช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและสนับสนุนผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการล่วงละเมิดทางเพศให้ได้รับการช่วยเหลืออย่างเหมาะสม โดยหน่วยบริการ CIDFF จะมีการร่วมงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินการเกี่ยวกับเหตุที่เกี่ยวข้องกับการล่วงละเมิดทางเพศ นอกจากนี้ สาธารณรัฐฝรั่งเศสยังได้จัดตั้งหน่วยคุ้มครองครอบครัว (Brigade de Protection des Familles (BPF)) ซึ่งมีสถานะเป็นหน่วยเฉพาะทางของกองกำลังตำรวจ เพื่อดำเนินการสืบสวนและ

⁶² End Violence Against Women International (EVAWI), ‘Investigating Sexual Assaults Model Policy’ (International Association of Chiefs of Police, October 2017) < <https://evawintl.org/wp-content/uploads/IACPMModelPolicy2017.pdf> > accessed 10 November 2025.

⁶³ Fédération Nationale des CIDFF (FNCIDFF), ‘Chiffres clés de l'activité des Centres d'information sur les droits des femmes et des familles 2023’ (FNCIDFF, Jun 2024) < <https://fncidff.info/wp-content/uploads/2024/07/RA-ChiffresCles-2023-web.pdf> > accessed 10 November 2025.

คุ้มครองผู้เสียหายในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว การล่วงละเมิดเด็ก การทารุณกรรม และการล่วงละเมิดทางเพศ⁶⁴

ในช่วงหลังปี ค.ศ. 2020 ยังได้มีการจัดตั้งหน่วยงาน Maisons de Protection des Familles (MPF) ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกองกำลังป้องกันชาติ (Gendarmerie Nationale) เป็นหน่วยที่มีบทบาทเชิงรุกที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลเหยื่อของความรุนแรงในครอบครัว แต่ภารกิจก็ขยายไปถึงการดูแลเหยื่อของการข่มขืนหรือการล่วงละเมิดทางเพศด้วย โดยหน่วยงาน MPF มีเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการฝึกอบรมเฉพาะทางด้านความรุนแรงในครอบครัวและอาชญากรรมทางเพศ โดยมีการทำงานในรูปแบบสหวิชาชีพแบบลงพื้นที่ เช่น ในสถานที่ปลอดภัยที่เหยื่อร้องขอ (เช่น บ้านพัก มูลนิธิ หรือศูนย์ชุมชน) พร้อมทั้งมีระบบสายด่วนและอุปกรณ์ช่วยเหลือ เช่น Telephone Grave Danger และ bracelet anti-rapprochement เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำโดยผู้กระทำผิดอย่างมีประสิทธิภาพ⁶⁵

การจัดตั้งหน่วยงาน BPF และหน่วยงาน MPF จึงเป็นพัฒนาการที่สำคัญของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสในการจัดตั้งหน่วยงานในลักษณะหน่วยงานเฉพาะทางด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sex Crime Unit Center) ที่มีโครงสร้างถาวร สนับสนุนผู้เสียหายอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับแนวคิดที่เน้นเหยื่อเป็นศูนย์กลาง (Victim-Centered Approach)

ทั้งหน่วยงาน BPF และหน่วยงาน MPF ดำเนินการภายใต้กลไกความร่วมมือกับองค์กรภาคประชาสังคม (Associations Spécialisées) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือกับหน่วยบริการ CIDFF ที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย ให้ความช่วยเหลือทางจิตวิทยา และช่วยผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดย CIDFF จะมีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ในสถานีดำรวจและศูนย์ MPF หลายแห่ง โดยมีบทบาทสำคัญในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐในลักษณะโครงสร้างร่วม (Co-Location) ทั้งสามหน่วยงานทำงานแบบเครือข่ายเพื่อให้การช่วยเหลือผู้เสียหายอย่างครบถ้วน ทั้งในด้านการคุ้มครองทางกายภาพ การติดตามคดี และการสนับสนุนทางสังคมและกฎหมาย

3.2.2.3 สาธารณรัฐเกาหลี

ภายใต้รัฐบัญญัติป้องกันและช่วยเหลือผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ (Sexual Violence Prevention and Victims Protection Act) บัญญัติให้รัฐหรือรัฐบาลท้องถิ่นอาจจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษา (Counseling Centers) โดยศูนย์ให้คำปรึกษามีบทบาทหลักในการให้บริการแบบครบวงจรแก่ผู้เสียหาย หน้าที่เหล่านี้รวมถึงการรับแจ้งเหตุและให้คำปรึกษา การส่งต่อผู้เสียหายไปยังสถานที่คุ้มครองเพื่อความปลอดภัยฉุกเฉินและการประสานงานความช่วยเหลือทางการแพทย์และการรักษาพยาบาล นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงการติดตามผู้เสียหายไปยังหน่วยงานสืบสวนและศาล การขอความร่วมมือจากองค์กรช่วยเหลือทางกฎหมายและการสนับสนุนทางการเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของศูนย์เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการดูแลที่ครบถ้วนทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ในกรณีฉุกเฉินเมื่อมีการร้องขอจากหัวหน้าศูนย์ให้คำปรึกษา สถานที่คุ้มครอง หรือศูนย์สนับสนุนแบบครบวงจร หัวหน้าสำนักงานตำรวจจะส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจไปกับพนักงานของหน่วยงาน

⁶⁴ Police Nationale, 'Brigade de protection de la famille' (Police Nationale, 26 November 2024

< <https://www.youtube.com/watch?v=ar0wVAU36bY>> accessed 10 November 2025.

⁶⁵ Severine Salignat, 'La lutte contre les violences intrafamiliales: une politique publique prioritaire' (2022) 79 Les Notes du CREOGN 1, 2.

ที่ร้องขอเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหาย โดยหัวหน้าสำนักงานตำรวจที่ได้รับคำร้องขอจะต้องปฏิบัติตามคำร้องขอ ดังกล่าวเว้นแต่จะมีเหตุผลพิเศษที่ไม่สามารถส่งเจ้าพนักงานตำรวจไปได้⁶⁶

ในการช่วยเหลือทางการแพทย์และที่พักรักษา ศูนย์ให้คำปรึกษาจะพาผู้เสียหายที่ต้องการความช่วยเหลือไปยังสถานประกอบการแพทย์เพื่อตรวจร่างกาย เพื่อเก็บพยานหลักฐาน รวมถึงการรักษาอาการบาดเจ็บและโรคที่เกี่ยวข้องและหากผู้เสียหายต้องการการคุ้มครองเร่งด่วนผู้เสียหายจะถูกพาไปที่สถานคุ้มครอง (Safe Shelter)

ส่วนการให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือผู้เสียหายจะติดตามผู้เสียหายไปยังหน่วยงานสืบสวนและศาลเกี่ยวกับการสืบสวน การสอบปากคำพยาน ฯลฯ และขอความร่วมมือและความช่วยเหลือที่จำเป็นจากองค์กรช่วยเหลือทางกฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม การยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดทางเพศ การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ฯลฯ ประชาสัมพันธ์และการศึกษา เพื่อป้องกันความรุนแรงทางเพศ การวิจัยและการศึกษาเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศและการบาดเจ็บที่เกี่ยวข้อง⁶⁷ รวมถึงการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย การช่วยในการยื่นคำร้องและการสนับสนุนในการพิจารณาคดี⁶⁸ นอกจากนี้ในการรักษาความลับและปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เสียหาย พระราชบัญญัติดังกล่าวยังบัญญัติให้บุคคลใดที่เป็นหรือเคยเป็นหัวหน้าหรือพนักงานของศูนย์ให้คำปรึกษา สถานที่คุ้มครอง หรือศูนย์สนับสนุนครอบครัวต้องรักษาความลับที่ได้รับรู้ในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่เพื่อป้องกันไม่ให้ข้อมูลเหล่านี้ถูกเปิดเผยและใช้ประโยชน์ในทางที่ไม่เหมาะสม⁶⁹

4. บทวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Victims) กรณีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา

4.1 ปัญหาการขาดศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศและหน่วยสอบสวนเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบมาตรการในการคุ้มครองผู้เสียหายของไทยกับสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐฝรั่งเศส สาธารณรัฐเกาหลี แล้วพบว่า

สหรัฐอเมริกามีรัฐบัญญัติว่าด้วยการป้องกันความรุนแรงต่อสตรี (Violence Against Women Act 1994: VAWA) ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญของสหพันธรัฐที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนและให้การสนับสนุนทางการเงินแก่การจัดตั้งและดำเนินงานของศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Centers) และขยายขอบเขตการคุ้มครองครอบคลุมถึงกลุ่มผู้เสียหายที่เปราะบางทุกประเภท นอกจากนี้ยังขยายความคุ้มครองครอบคลุมไปถึงระดับมลรัฐ เช่น มลรัฐเพนซิลเวเนีย หน่วยงานตำรวจฟิลาเดลเฟีย และมีการจัดตั้งหน่วยอาชญากรรมทางเพศ (Specialized Sex Crime Unit /Special Victims Unit: SVU) เพื่อสืบสวนอาชญากรรมทางเพศทั้งหมด ซึ่งไม่จำกัดอายุ เพศ วัยของเหยื่อ โดยจัดหาเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือเหยื่อ (Victim Officers, Victim/Witness Advocate) หรือมลรัฐวอชิงตัน กรมตำรวจเมืองซีแอตเทิล ก็ได้จัดตั้งหน่วยช่วยเหลือเหยื่อ โดยมีเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือเหยื่อ (Victim Officers, Victim/Witness Advocate) ซึ่งทำงานร่วมกับนักสืบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพ

⁶⁶ Article 31, Sexual Violence Prevention and Victims Protection Act.

⁶⁷ Article 11, Sexual Violence Prevention and Victims Protection Act.

⁶⁸ Article 7-2, Sexual Violence Prevention and Victims Protection Act.

⁶⁹ Article 30, Sexual Violence Prevention and Victims Protection Act.

นอกจากนี้สาธารณรัฐฝรั่งเศสก็มีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ เช่น หน่วยบริการ CIDFF (Centre d'Information sur les Droits des Femmes et des Familles) ซึ่งเป็นองค์กรกึ่งรัฐกึ่งเอกชน ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาทางกฎหมายและจิตสังคมแก่ผู้เสียหาย สนับสนุนด้านการศึกษากฎหมาย การป้องกัน และการกลับเข้าสู่ชีวิตปกติ โดยให้ความช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉินตลอด 24 ชั่วโมง ตลอดจนเป็นองค์กรที่มีบทบาทในกระบวนการสอบสวน การพิจารณาคดีโดยประสานกับหน่วยสืบสวนเฉพาะด้านความผิดทางเพศและความรุนแรงในครอบครัว เช่น หน่วยคุ้มครองครอบครัว (Brigade de protection des familles (BPF)) เพื่อดำเนินการสืบสวนและคุ้มครองผู้เสียหายในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว การล่วงละเมิดเด็ก การทารุณกรรม และการล่วงละเมิดทางเพศ และหน่วยคุ้มครองครอบครัว (Maisons de Protection des Familles (MPF)) ที่ทำหน้าที่ดูแลเหยื่อของความรุนแรงในครอบครัวและเหยื่อของการข่มขืนหรือการล่วงละเมิดทางเพศด้วย

ในขณะที่สาธารณรัฐเกาหลีซึ่งเป็นประเทศอยู่ในภูมิภาคเอเชียและที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรเหมือนประเทศไทย ก็มีรัฐบัญญัติป้องกันอาชญากรรมทางเพศและการคุ้มครองผู้เสียหาย (Sexual Violence Prevention And Victims Protection Act) ค.ศ. 2010 ที่บัญญัติให้รัฐและรัฐบาลท้องถิ่นจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์ให้คำปรึกษาสำหรับผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ เรียกว่า “ศูนย์ให้คำปรึกษา” (Concerning Centers) โดยศูนย์จะทำหน้าที่ในการรับแจ้งเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศและให้คำปรึกษาให้ความคุ้มครองฉุกเฉิน ให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของเหยื่ออย่างเข้มงวดเพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างครบวงจร การสนับสนุนทางการเงิน การจัดหาที่พักพิงที่ปลอดภัย การให้คำปรึกษาและการบำบัดทางจิตใจและการให้ความร่วมมือกับสำนักงานตำรวจในการตรวจสอบที่เกิดเหตุและช่วยเหลือผู้เสียหายอย่างทันท่วงที

เมื่อเทียบกับประเทศดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะเห็นว่า ประเทศไทยยังไม่มีศูนย์ช่วยเหลือ ผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Centers) และหน่วยสอบสวนเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sex Crime Units) ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ดังเช่น สหรัฐอเมริกา ทำให้การสอบสวนคดีทางเพศของไทยมักดำเนินการโดยพนักงานสอบสวนทั่วไปที่ขาดทักษะการสื่อสารกับผู้ประสบภาวะบาดเจ็บทางจิตใจ ส่งผลให้เกิดการตั้งคำถามในลักษณะตำหนิเหยื่อ (Victim Blaming) และทำให้ผู้เสียหายต้องเล่าเหตุการณ์ซ้ำหลายครั้งจนเกิดสภาวะกระทบเทือนใจซ้ำ (Re-traumatization) นอกจากนี้ ประเทศไทยยังไม่มีระบบเจ้าหน้าที่คุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย (Victim Advocate) ที่ชัดเจน ในฐานะผู้สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายตลอดกระบวนการ และยังมีปัญหาเกี่ยวกับการทำงานแบบแยกส่วน (Siloed Approach) อีกด้วย อีกทั้งศูนย์ให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายของไทยมักจะถูกจำกัดบทบาทอยู่เพียงด้านสาธารณสุข เช่น ในโรงพยาบาลเท่านั้น ในขณะที่สาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้ระบบบริการเข้าพื้นที่ในศูนย์ปฏิบัติการข้อมูล (Co-Location) ผ่านหน่วย BPF และหน่วย MPF ที่ให้เจ้าหน้าที่ภาคประชาสังคม (CIDFF) เข้าไปมีตำแหน่งประจำในสถานีตำรวจและหน่วยป้องกันชาติ ทำให้การช่วยเหลือทางกฎหมายและจิตวิทยากับการสืบสวนคดีอาญาเกิดขึ้นพร้อมกันในทุกจุด นอกจากนี้การคุ้มครองผู้เสียหายของไทยยังขาดนวัตกรรมการคุ้มครองความปลอดภัยเชิงรุก เช่น อุปกรณ์ติดตามตัวผู้กระทำความผิดหรือสายด่วนฉุกเฉินที่มีประสิทธิภาพสูง ซึ่งศูนย์ช่วยเหลือของไทย มักมีบทบาทเป็นเพียงผู้ประสานงาน แต่ไม่มีอำนาจทางกฎหมายที่เด็ดขาดในการร้องขอให้ตำรวจเข้าคุ้มครองความปลอดภัยทันทีในกรณีฉุกเฉินเหมือนที่ระบุไว้ในกฎหมายของสาธารณรัฐเกาหลีและยังขาดระบบการติดตามผู้เสียหายแบบครบวงจร (End-to-End) ตั้งแต่การสืบสวนไปจนถึงการเรียกค่าสินไหมทดแทนในชั้นศาลทำให้ผู้เสียหายต้องแบกรับภาระในการหาทนายความและดำเนินคดีแพ่งด้วยตนเอง

หากประเทศไทยมีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Centers) และหน่วยสอบสวนเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sex Crime Units) ในระดับจังหวัดหรือสถานีตำรวจขนาดใหญ่ และประกาศใช้ “นโยบายต้นแบบ” (Model Policy) ที่บังคับใช้มาตรฐานการสอบปากคำแบบที่มีความเข้าใจ เรื่องบาดแผลทางใจ (Trauma-Informed) อย่างเคร่งครัดตามแบบอย่างของสหรัฐอเมริกาและพัฒนา โครงสร้างศูนย์ช่วยเหลือให้เป็นแบบบูรณาการในพื้นที่เดียวกัน (Co-Location) ระหว่างตำรวจและทีมสห วิชาชีพตามแบบอย่างของสาธารณรัฐฝรั่งเศสและนำเทคโนโลยีการติดตามตัวผู้กระทำความผิดมาใช้เพื่อป้องกันการ กลับมากระทำความผิดซ้ำกับเหยื่อและปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายให้ศูนย์ช่วยเหลือผู้เสียหายมีสถานะทาง กฎหมายในการสั่งการหรือร้องขอเร่งด่วน ให้ตำรวจปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยได้ทันทีและกำหนดให้ มีเจ้าหน้าที่ติดตามคดี (Case Manager) ประจำตัวผู้เสียหายเพื่อสนับสนุนด้านกฎหมายและการเงินจนกว่าคดี จะสิ้นสุดตามแบบอย่างของสาธารณรัฐเกาหลีจะทำให้การคุ้มครองผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบางให้ได้รับ การคุ้มครองด้วยความเสมอภาคและมีประสิทธิภาพเท่าเทียมกัน

ดังนั้นเพื่อช่วยลดความบอบช้ำและเพิ่มอัตราการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น จึงควรจัด ให้มีหน่วยงานเฉพาะด้านให้การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เสียหายกลุ่มเปราะบาง โดยการจัดตั้งศูนย์ ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Centers) และหน่วยสอบสวนเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sex Crime Units) ขึ้นในประเทศไทย

4.2 ปัญหาการขาดมาตรการสอบสวนที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย

ปัจจุบัน ประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายหรือแนวทางเกี่ยวกับการสอบสวนที่คำนึงถึง ผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย (Trauma-Informed Approach) อย่างชัดเจน โดยการสอบสวนคดีข่มขืน กระทำชำเราหรือความผิดเกี่ยวกับเพศยังคงเป็นไปตามบทบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ในคดีอาญาทั่ว ๆ ไป ซึ่งเน้นไปที่การรวบรวมพยานหลักฐานมากกว่าการคำนึงถึงจิตใจผู้เสียหาย ส่งผลให้ ผู้เสียหายจำนวนมากต้องเผชิญกับการซักถามที่รุนแรง ข้ำซ้อน การตั้งคำถามที่จ้องจับผิดหรือกล่าวโทษเหยื่อ (Victim Blaming) โดยไม่มีการประเมินสภาพจิตใจ เช่น “ทำไมถึงไปกับเขา” “แต่งตัวอย่างไร” “ทำไมไม่ขัดขึ้น” เป็นต้น ซึ่งคำถามเหล่านี้สร้างความเจ็บปวดและทำให้ผู้เสียหายรู้สึกไร้ค่าและอับอายหรือ การขาดพื้นที่สอบสวนเฉพาะจนบางครั้งอาจกระทบต่อศักดิ์ศรีหรือสร้างบาดแผลซ้ำเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เสียหายกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศและเพศสภาพ (LGBTQI+) หรือผู้ใหญ่ที่มีบาดแผลทางจิตใจ หรือ ผู้ที่ต้องเผชิญการล่วงละเมิดทางเพศซ้ำ การที่กระบวนการสอบสวนไม่ได้คำนึงถึงสภาพจิตใจที่บอบช้ำ ของผู้เสียหายย่อมส่งผลให้เกิดการตกเป็นเหยื่อซ้ำ (Re-Victimization)

ดังปรากฏจากงานเสวนาในหัวข้อ “ปกป้อง เป็นมิตร ไม่กล่าวโทษ ไม่ตั้งคำถามซ้ำ” ของสถาบัน เพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice) ต่อกระบวนการยุติธรรมถึงการปฏิบัติต่อ ผู้เสียหายในคดีความรุนแรงทางเพศ⁷⁰ โดยผู้ร่วมเสวนาได้เล่าถึงประสบการณ์การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย จากความรุนแรงทางเพศว่า

“ทำไมถึงยากที่จะแจ้งความ มันกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งการกล่าวโทษผู้เสียหายตั้งแต่นั้น เมื่อเกิดความรุนแรงทางเพศและมีผู้เสียหายออกมาเปิดเผยเรื่องราวที่ถูกกระทำจะถูกสังคมตั้งคำถามก่อนเลย

⁷⁰ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice), ‘ปกป้อง เป็นมิตร ไม่กล่าวโทษ ไม่ตั้งคำถาม ซ้ำ’ (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice), 28 เมษายน 2565).

<<https://www.tijthailand.org/highlight/detail/rold-domestic-violence-rehumanizing-the-justice-system>>
สืบค้นวันที่ 10 พฤศจิกายน 2568.

ว่า ทำไมไปกับเขา ทำไมแต่งตัวแบบนั้น แต่กลับไม่มีคำถามไปยังผู้กระทำบ้าง คำถามเหล่านี้ กลายเป็นการกดทับผู้เสียหายโดยที่สังคมไม่รู้ตัว ทำให้เมื่อมาถึงในกระบวนการยุติธรรม ผู้เสียหายจะเล่าถึงเหตุการณ์ก็ต้องเล่าด้วยความกลัวอยู่ตลอดเวลาว่า จะถูกกล่าวโทษมาที่ตัวเองหรือไม่ และเกิดความรู้สึกตามมาอีกว่าเป็นเรื่องยากมากที่จะต้องพิสูจน์ว่าตนเองเป็นผู้ถูกระทำ”

“เมื่อนึกถึงอุปสรรคที่ผู้หญิงซึ่งถูกระทำรุนแรงต้องเจอ เราสามารถนึกถึงกำแพงหนาๆที่มีก้อนอิฐถูกวางกดทับซ้อนลงไปเป็นชั้นๆ ในแต่ละชั้นก็มีลักษณะความยากที่ต่างกัน ตั้งแต่ชั้นแรก คือวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ ค่านิยมของสังคมที่กำหนดว่าผู้หญิงควรหรือไม่ควรทำอะไร ซึ่งทำให้นำไปสู่ก้อนอิฐในชั้นถัดไป คือเมื่อผู้หญิงถูกสังคมกำหนดว่าต้องไม่มีรอยต่างพร้อย มีคำถามว่า แต่งตัวโป๊มัย ทำไมไปทีนั้นคนเดียว ทำไมจึงไปอยู่ในสถานที่นั้นสองต่อสอง ผู้หญิงที่ถูกระทำก็จะเกิดผลกระทบกระเทือนทางจิตใจจากความกลัวถูกสังคมตีตราจนกลายเป็นการตีตราตัวเอง จากนั้นหลายคนเกิดอาการป่วย โรคเครียดหลังผ่านเหตุการณ์ร้ายแรง (PTSD) บางคนกลัวโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เลยเถิดไปถึงการคิดอยากฆ่าตัวตาย”

การจัดงานเสวนาดังกล่าว ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายรวมถึงกลุ่มเปราะบางที่ขาดมาตรการการสอบสวนที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย (Trauma-Informed Approach) ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอันพาไปสู่ภาวะการตกเป็นเหยื่อซ้ำ (Re-victimization)

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับแนวทางการสอบสวนของต่างประเทศแล้ว จะเห็นได้ว่า สหรัฐอเมริกา มีการวางรากฐานของแนวคิดหลักการสอบสวนโดยคำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย (Trauma-Informed Approach) เป็นนโยบายระดับประเทศไว้อย่างเป็นระบบ ตามนโยบายต้นแบบ (Model Policy) หรือแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) ไวโน “นโยบายต้นแบบสำหรับการสืบสวนคดีล่วงละเมิดทางเพศ (Investigating Sexual Assaults Model Policy)” ปี ค.ศ. 2017 และภายใต้รัฐบัญญัติว่าด้วยการป้องกันความรุนแรงต่อสตรี หรือ Violence Against Women Act (VAWA) ซึ่งที่กำหนดแนวทางในการสอบสวน แก้ไขอันพาไปสู่ภาวะการตกเป็นเหยื่อซ้ำ (Re-victimization)

ในขณะที่สาธารณรัฐฝรั่งเศสก็ได้จัดตั้งหน่วยงานเฉพาะที่ชื่อว่า หน่วยคุ้มครองครอบครัว (Brigade de protection des familles (BPF)) ทำหน้าที่สอบสวนคดีข่มขืนและความรุนแรงในครอบครัว โดยใช้แนวทางสอบสวนที่สอดคล้องกับแนวคิดที่มีความเข้าใจเรื่องบาดแผลทางใจ (Trauma-Informed) เพื่อให้การสอบปากคำหรือการดำเนินการเป็นไปด้วยความระมัดระวังโดยคำนึงถึงสภาพจิตใจของผู้เสียหายมิให้ถูกระทำซ้ำ ซึ่งมาตรการเหล่านี้สอดคล้องกับ Directive 2012/29/EU (Victims' Rights Directive) ของสหภาพยุโรปที่ประเทศฝรั่งเศสเป็นสมาชิกที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองและสนับสนุนเหยื่ออาชญากรรมที่มีความต้องการเป็นพิเศษ โดยมาตรการเหล่านี้มุ่งเน้นไปที่การลดผลกระทบทางจิตใจและป้องกันการถูกระทำซ้ำในกระบวนการยุติธรรม (Re-victimization) ที่แสดงให้เห็นถึงการคุ้มครองผู้เสียหายโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย (Trauma-Informed Approach)

ส่วนในสาธารณรัฐเกาหลี ก็มีการออกกฎหมายเฉพาะที่มีชื่อว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยกรณีพิเศษเกี่ยวกับการลงโทษอาชญากรรมทางเพศ (Act on Special Cases Concerning the Punishment, etc. of Sexual Crimes) ซึ่งกำหนดแนวทางการสอบสวนที่ให้ความสำคัญกับสิทธิและสภาพจิตใจของผู้เสียหายอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในกรณีข่มขืนหรือความผิดทางเพศ นอกจากนี้ กระทรวงยุติธรรมสาธารณรัฐเกาหลีได้จัดตั้งศูนย์สนับสนุนแบบบูรณาการ (Integrated Support Center for Victims) ซึ่งถือเป็นศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายอย่างทันท่วงที โดยมีทีมสหวิชาชีพประจำศูนย์ ได้แก่ นักจิตวิทยา แพทย์ นักกฎหมาย ตำรวจหญิง และนักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งร่วมกันสอบสวนและฟื้นฟูสภาพจิตใจของ

ผู้เสียหายในระยะเร่งด่วน และยังมีระบบติดตามและสนับสนุนระยะยาว ซึ่งช่วยให้ผู้เสียหายสามารถฟื้นฟูตนเองและเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยไม่ถูกทอดทิ้งระหว่างทาง

จะเห็นได้ว่า กระบวนการสอบสวนของไทยยังคงยึดตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั่วไป โดยเน้นการรวบรวมพยานหลักฐานเป็นหลัก แต่ไม่มีการนำหลักการสอบสวนที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย (Trauma-Informed Approach) มาใช้เป็นมาตรฐานในการสอบสวน ทำให้ผู้เสียหายจำนวนมาก ต้องเผชิญกับการสอบปากคำที่ซ้ำซ้อนและละเอียดถี่ถ้วนโดยไม่มีการประเมินสภาพจิตใจหรือคำนึงถึงความบอบช้ำเดิม การเล่าเหตุการณ์ที่กระทบกระเทือนจิตใจซ้ำแล้วซ้ำเล่าโดยไม่มีการสนับสนุนทางจิตวิทยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบางย่อมเป็นการตอกย้ำบาดแผล (Re-Traumatization) ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกเจ็บปวด อับอาย และหวาดกลัวเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจส่งผลให้ไม่อยากให้ความร่วมมือในกระบวนการยุติธรรมต่อไป การขาดกฎหมายและแนวทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสอบสวนโดยคำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหายแบบแนวทางที่คำนึงถึงผลกระทบจากบาดแผลทางใจ (Trauma-Informed Approach) ในประเทศไทยย่อมเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าถึงความยุติธรรมและการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้เสียหาย

เมื่อเทียบกับประเทศดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะเห็นว่า ประเทศไทยยังขาด “นโยบายต้นแบบ (Model Policy)” ที่เป็นลายลักษณ์อักษรและชัดเจนในระดับชาติเกี่ยวกับการสอบสวนคดีทางเพศโดยเฉพาะ แม้จะมีระเบียบปฏิบัติทั่วไปแต่ยังขาดความละเอียดในเรื่องลำดับขั้นตอน เช่น การรอให้ผู้เสียหายได้รับการดูแลทางการแพทย์และพบบุคคลที่ไว้วางใจก่อนเริ่มสอบปากคำเชิงลึก (In-depth Interview) รวมถึงบทบาทของผู้ให้ความช่วยเหลือเหยื่อ (Victim Advocate) ในไทยยังไม่ถูกรับรองสถานะให้มีอำนาจ ในการร่วมรับฟังหรือสนับสนุนผู้เสียหายที่เป็นผู้ใหญ่อย่างเป็นรูปธรรมเหมือนระบบของสหรัฐฯ ทำให้ผู้เสียหายขาดที่พึ่งพิงเชิงกระบวนการ และนอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนพนักงานสอบสวนที่มีเพศเดียวกับผู้เสียหายหรือตามที่ผู้เสียหายร้องขออย่างเพียงพอ และการบันทึกภาพ/เสียง (Audiovisual Recording) ของประเทศไทยยังมักใช้เฉพาะในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางอื่นๆ และไม่ได้เป็นมาตรฐานบังคับเพื่อป้องกันการถ่มซ้ำ (Re-victimization) ดังเช่นแนวทางของสาธารณรัฐฝรั่งเศส นอกจากนี้ประเทศไทยยังไม่มีการปรับสภาพแวดล้อมห้องสอบสวนให้มีความเป็นส่วนตัว และลดทอนความน่ากลัวของสถานีตำรวจ ให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยที่เหมาะสมอย่างจริงจัง และขาดการบูรณาการทีมสหวิชาชีพและศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ (Integrated Center) กล่าวคือการที่ทีมสหวิชาชีพ (นักจิตวิทยา แพทย์ นักกฎหมาย) มักจะไม่ได้ประจำการอยู่ในหน่วยงานเดียวกันกับเจ้าพนักงานตำรวจ (Co-location) ทำให้การทำงานเป็นแบบ “ประสานงาน” มากกว่า “บูรณาการ” ส่งผลให้เกิดความล่าช้าและผู้เสียหายต้องเดินทางไปยังหลายสถานที่ เช่น โรงพยาบาล สถานีตำรวจ สำนักงานอัยการ แตกต่างจากสาธารณรัฐเกาหลีที่มี Integrated Support Center ซึ่งมีทีมสหวิชาชีพประจำการอยู่ร่วมกัน และอีกประการหนึ่งประเทศไทยยังไม่มีระบบ “ปฏิเสธการเผชิญหน้า” กับผู้ต้องหาที่เป็นสิทธิพื้นฐานที่เข้มแข็งพอ ทำให้ผู้เสียหายมักถูกกดดันหรือหวาดกลัวระหว่างกระบวนการสอบสวน

กล่าวโดยสรุป ประเทศไทยยังขาดมาตรการการสอบสวนที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย โดยขาดการฝึกอบรมบุคลากร (Human Factor) โดยเฉพาะ เช่น กฎหมายว่าด้วยการต่อต้านความรุนแรงต่อสตรี (VAWA) ของสหรัฐอเมริกา หรือกฎหมายเฉพาะของสาธารณรัฐเกาหลีที่บัญญัติให้เจ้าหน้าที่ต้องผ่านการอบรมจิตวิทยาผู้เสียหายและควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานมาตรฐาน (SOP) ที่ยึดตามหลัก นโยบายต้นแบบสำหรับการสืบสวนคดีล่วงละเมิดทางเพศ (Investigating Sexual Assaults Model Policy) ที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องประเมินสภาพจิตใจและจัดหาผู้สนับสนุน (Advocate) ให้แก่ผู้เสียหายตั้งแต่วินาที

รับแจ้งเหตุและต้องมีเกณฑ์การประเมินความพร้อมของผู้เสียหายก่อนเริ่มบันทึกปากคำ และควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้รองรับสิทธิของผู้เสียหายในการเลือกเพศของพนักงานสอบสวนในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ และบังคับให้มีการบันทึกภาพและเสียงในการสอบปากคำคดีทางเพศทุกกรณี เพื่อใช้แทนการเรียกตัวผู้เสียหายมาเบิกความซ้ำหลายครั้งในชั้นศาลตามแนวทาง Directive 2012/29/EU และต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนในการคุ้มครองไม่ให้ผู้เสียหายต้องเผชิญหน้ากับผู้ต้องหาในทุกขั้นตอนหากผู้เสียหายไม่ยินยอม

ดังนั้น จึงควรกำหนดมาตรการสอบสวนที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย (Trauma-Informed Approach) ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ครอบคลุมถึงผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางทุกกลุ่มอย่างเสมอกัน เพื่อสร้างความสมดุลและความไว้วางใจให้ผู้เสียหายกล้าให้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3 ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบาง

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการคุ้มครองผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบางของไทยกับกฎหมายต่างประเทศ แล้ว จะเห็นว่า สหรัฐอเมริกา มีแนวทางการสอบสวนที่ครอบคลุมถึงผู้เสียหายทุกประเภทความผิด โดยนโยบายต้นแบบสำหรับการสืบสวนคดีล่วงละเมิดทางเพศ (Investigating Sexual Assaults Model Policy) ปี ค.ศ. 2017 ได้กำหนดแนวทางในการเข้าหาและถามปากคำผู้เสียหายไว้เป็นการเฉพาะดังที่กล่าวไว้แล้วในหัวข้อข้างต้น

สาธารณรัฐฝรั่งเศส ก็มีแนวทางการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับสิทธิ การสนับสนุน และการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมของสหภาพยุโรป (Directive 2012/29/EU หรือ Victims' Rights Directive) โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดแนวทางในการสอบสวนการถูกล่วงละเมิดทางเพศเป็นการเฉพาะ

ส่วนสาธารณรัฐเกาหลี ก็มีรัฐบัญญัติว่าด้วยการลงโทษความผิดทางเพศ (Act on Special Cases Concerning the Punishment of Sexual Crimes) ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรการพิเศษสำหรับการปฏิบัติต่อเหยื่อหรือผู้เสียหายในคดีเกี่ยวกับเพศรวมถึงคดีความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา

แม้ประเทศไทยมีการบัญญัติสิทธิขั้นพื้นฐานให้ในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศในกลุ่มเปราะบางให้ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายและให้ได้รับการคุ้มครองโดยเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าการบัญญัติความคุ้มครองผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางเฉพาะเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น ส่วนผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางอื่น เช่น ผู้เสียหายกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศและเพศสภาพ (LGBTQI+) หรือผู้ใหญ่ที่มีบาดแผลทางจิตใจ หรือผู้ที่ต้องเผชิญการล่วงละเมิดทางเพศซ้ำ กลับไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายใดให้ความคุ้มครองไว้เป็นพิเศษ เช่นกรณีเด็กอายุยังไม่เกินสิบแปดปี การขาดมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศในกลุ่มเปราะบางนี้ ย่อมขัดกับแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ถือว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิโดยกำเนิดที่เท่าเทียมกันและแนวคิดสตรีนิยมและเพศสภาพ ที่สะท้อนให้เห็นว่าระบบกฎหมายยังคงยึดติดกับกรอบคิดแบบดั้งเดิมที่มองว่าเหยื่อของการข่มขืนจะต้องเป็นผู้หญิงเท่านั้น นอกจากนี้ยังเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Menschenwuerde) ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ เพราะกระบวนการสอบสวนมุ่งเน้นแต่ข้อเท็จจริงทางคดี โดยไม่สนใจสภาพจิตใจของผู้เสียหาย การกระทำเช่นนี้ไม่ต่างอะไรกับการมองผู้เสียหายเป็นเพียง “แหล่งข้อมูล” ไม่ใช่ “มนุษย์ที่มีความรู้สึก” อันเป็นการลดทอนคุณค่าของผู้เสียหาย การให้ความสำคัญกับ Trauma-Informed

Approach จึงเป็นก้าวสำคัญในการทำให้ระบบยุติธรรมของเราเป็นไปเพื่อการเยียวยาอย่างแท้จริง แทนที่จะเป็นเพียงการแสวงหาความจริงในคดีเพียงอย่างเดียว

ดังนั้นเพื่อไม่ให้ผู้เสียหายที่อยู่ในภาวะเปราะบาง เช่น กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) หรือผู้ใหญ่ที่มีบาดแผลทางจิตใจ หรือผู้ที่มีภาวะบอบช้ำทางจิตใจจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศถูกเลือกปฏิบัติ และเกิดปัญหาในการเข้าถึงความยุติธรรม จึงควรมีแนวทางการสอบสวนการถูกล่วงละเมิดทางเพศไว้เป็นการเฉพาะ

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการที่สามารถนำมาปรับใช้ได้จริงในบริบทของประเทศไทย

ในการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะทาง ผลการศึกษาพบว่า หากนำรูปแบบจากสหรัฐอเมริกาที่มีหน่วยอาชญากรรมทางเพศ (Specialized Sex Crime Unit / Special Victims Unit) และเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือเหยื่อ (Victim Advocate) รวมถึงหน่วยสืบสวนเฉพาะด้านความผิดทางเพศและความรุนแรงในครอบครัว (Brigade de protection des familles) และหน่วยงานคุ้มครองครอบครัว (Maisons de Protection des Familles) ของสาธารณรัฐฝรั่งเศสมาปรับใช้นั้น มีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทย เนื่องจากสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฝรั่งเศส จะเน้นการใช้เจ้าหน้าที่ที่ผ่านการอบรมด้านจิตวิทยาผู้เสียหายโดยเฉพาะ ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาการสอบสวนตามขั้นตอนปกติในไทยที่มีกีดขวางความเข้าใจในสภาพปัญหาเฉพาะทางของผู้เสียหายกลุ่มเปราะบาง เช่น กลุ่ม LGBTQI+ หรือผู้ใหญ่ที่มีบาดแผลทางจิตใจรุนแรง โดยประเทศไทยควรยกระดับหน่วยงานสอบสวนให้มีผู้เชี่ยวชาญ มีสหวิชาชีพประจำการเป็นการถาวร เพื่อให้ความช่วยเหลือทั้งในมิติด้านกฎหมายและจิตสังคมไปพร้อมกัน แทนที่จะพึ่งพาพนักงานสอบสวนตามขั้นตอนปกติเพียงอย่างเดียว ซึ่งมักขาดความเข้าใจในสภาพปัญหาเฉพาะทางของผู้เสียหายกลุ่มเปราะบาง

ส่วนการสร้างฐานรากทางกฎหมายและการสนับสนุนทางการเงินนั้น ประเทศไทยควรพิจารณาแบบอย่างจากสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่ศูนย์ช่วยเหลือและระบบ “ศูนย์ให้คำปรึกษา” (Concerning Centers) ที่กระจายอยู่ตามท้องถิ่น ซึ่งมาตรการนี้สามารถนำมาปรับใช้ได้จริงผ่านการตรากฎหมายที่กำหนดให้รัฐบาลท้องถิ่นมีหน้าที่จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือและจัดสรรงบประมาณเฉพาะเพื่อสร้างความยั่งยืนในการดำเนินงานและลดภาระของหน่วยงานตำรวจ โดยมุ่งเน้นการให้บริการที่เข้าถึงง่ายในระดับพื้นที่

ส่วนของแนวทางปฏิบัติแบบแนวทางที่คำนึงถึงผลกระทบจากบาดแผลทางใจ (Trauma-Informed Approach) นั้น ถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ประเทศไทยควรนำ “นโยบายต้นแบบ” (Model Policy) จากสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหราชอาณาจักรมาเป็นมาตรฐาน ซึ่งเป็นมาตรการที่สามารถปรับใช้ได้จริง คือการกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องผ่านการอบรมด้านจิตวิทยาผู้เสียหายอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งจัดให้มีห้องสอบสวนเฉพาะที่ออกแบบมาเพื่อความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัว รวมถึงการบังคับใช้มาตรการบันทึกภาพและเสียงเพื่อป้องกันการสอบปากคำซ้ำซ้อน (Re-victimization) ซึ่งจะช่วยลดบาดแผลทางจิตใจให้กับผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของการคุ้มครองสิทธิและป้องกันการถูกระทำซ้ำ มาตรการของสาธารณรัฐฝรั่งเศสตามแนวทางของสหภาพยุโรป (Victims' Rights Directive) และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มีความน่าสนใจในเรื่องการบังคับใช้สิทธิการมีนักจิตวิทยาเข้าร่วมทุกขั้นตอน ซึ่งมาตรการที่ไทยควรนำมาปรับใช้คือการขยายสิทธิการมีผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสอบสวนให้ครอบคลุมถึงผู้ใหญ่กลุ่มเปราะบางและกลุ่ม LGBTQI+ หรือผู้ใหญ่ที่มีบาดแผลทางจิตใจ หรือผู้ที่ต้องเผชิญการล่วงละเมิดทางเพศซ้ำ ไม่จำกัดเฉพาะเพียงกรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีเท่านั้น รวมถึงการอนุญาตให้ผู้เสียหายสามารถร้องขอให้เจ้าหน้าที่เพศเดียวกันเป็นผู้สอบปากคำได้ การปรับแก้กฎหมายไทยให้สอดคล้องกับแนวคิดนี้จะช่วยลดภาวะ

เครียดหลังเหตุสะเทือนขวัญ (PTSD) และป้องกันการถูกเลือกปฏิบัติจากอคติทางเพศสภาพในชั้นสอบสวนได้เป็นอย่างดี

ด้านการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวอย่างเข้มงวด เห็นว่ามาตรการของสาธารณรัฐเกาหลีที่มีกฎหมายห้ามระบุตัวตนผู้เสียหายในสื่อทุกชนิดและเปิดช่องให้มีการพิจารณาคดีลับถือเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยอย่างมาก การนำมาตรการนี้มาปรับใช้จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางให้กล้าเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมากขึ้น เนื่องจากจะช่วยลดความกังวลเรื่องการถูกตีตราจากสังคมและการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่อาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติในภายหลัง

ส่วนการใช้เทคโนโลยีเพื่อลดการเผชิญหน้าและลดภาระการให้ปากคำซ้ำนั้น เห็นว่ามาตรการบันทึกภาพและเสียงในขณะสอบสวนตามกฎหมายของสาธารณรัฐเกาหลีและสาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นเครื่องมือสำคัญที่ไทยควรนำมาบังคับใช้เป็นมาตรฐานสำหรับกลุ่มเปราะบางทุกกลุ่มการบันทึกวิดีโอเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลแทนการเรียกตัวผู้เสียหายมาเบิกความซ้ำ จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดแผลทางจิตใจถูกกระตุ้นขึ้นใหม่ (Re-traumatization) มาตรการนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยปกป้องความเป็นส่วนตัวของผู้เสียหายตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Menschenwuerde) เท่านั้น แต่ยังช่วยให้กระบวนการยุติธรรมของไทยได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนและแม่นยำยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้เสียหายจะรู้สึกปลอดภัยและกล้าให้ข้อมูลในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่า มาตรการจากสาธารณรัฐเกาหลีถือเป็นรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทย เนื่องจากมีพื้นฐานระบบกฎหมายลายอักษรที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะการมีกฎหมายเฉพาะพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงโทษ ฯลฯ เกี่ยวกับความผิดทางเพศ (Act on Special Cases Concerning the Punishment, etc. of Sexual Crimes) ที่บังคับใช้ครอบคลุมทั้งการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และการจัดตั้งศูนย์สนับสนุนแบบบูรณาการ (Integrated Support Center) ที่มีทั้งทีมสหวิชาชีพ นักจิตวิทยา แพทย์ นักกฎหมาย และเจ้าพนักงานตำรวจ ไว้ในจุดเดียว ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหการทำงานแบบแยกส่วนของหน่วยงานในประเทศไทยที่ทำให้ผู้เสียหายต้องเดินทางไปหลายที่และเล่าเหตุการณ์ซ้ำซ้อน ลดความโดดเดี่ยวของผู้เสียหายกลุ่มเปราะบาง สร้างระบบการประสานงานที่มีประสิทธิภาพและเปลี่ยนผ่านสู่การดูแลผู้เสียหายในลักษณะ “การบริการครบวงจร (One-Stop Service)” ที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

5. บทสรุปผลการศึกษา

5.1 บทสรุปเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศและหน่วยสอบสวนเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sexual Assault Crisis and Specialized Investigations Unit Center)

ปัจจุบัน ประเทศไทยยังคงเผชิญกับความท้าทายในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศ (Rape Crisis Center) และหน่วยสอบสวนเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ (Sex Crime Unit) ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ผู้เสียหายต้องเผชิญกระบวนการยุติธรรมอย่างโดดเดี่ยว บ่อยครั้งนำไปสู่การบันทึกคำให้การของผู้เสียหายและความสับสนในกระบวนการยุติธรรม ไร้ซึ่งการสนับสนุนจากบุคลากรผู้เชี่ยวชาญแบบสหวิชาชีพทำให้เกิดแผลทางจิตใจรุนแรงยิ่งขึ้น

อุปสรรคที่สำคัญในการจัดตั้งหน่วยงานเหล่านี้ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง รวมถึงความไม่ตระหนักรู้ในระดับนโยบายถึงความสำคัญของการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลที่ขาดโครงสร้างพื้นฐานด้านบริการทางสังคมและจิตวิทยา ยิ่งไปกว่านั้น การขาดกลไกประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ อัยการ โรงพยาบาล และหน่วยงานสวัสดิการสังคม ทำให้การให้ความช่วยเหลือ

เป็นไปอย่างล่าช้าและไม่เป็นระบบ รวมถึงทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่ยังเห็นว่าคดีข่มขืนเป็นเรื่องส่วนตัวมากกว่าอาชญากรรมที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอันเป็นการซ้ำเติมปัญหาเหล่านี้

เพื่อแก้ไขช่องว่างอันเป็นปัญหาที่สำคัญนี้ หากมีการผลักดันให้มีการจัดตั้ง “ศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศและหน่วยสอบสวนเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ” (Sexual Assault Crisis and Specialized Investigations Unit Center) ให้เป็นหน่วยงานเฉพาะด้านที่ทำหน้าที่บูรณาการการช่วยเหลือผู้เสียหายอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการในลักษณะ “การบริการครบวงจร (One-Stop Service)” โดยยึดหลักแนวทางที่คำนึงถึงผลกระทบจากบาดแผลทางใจ (Trauma-Informed Approach) เพื่อลดบาดแผลทางจิตใจของผู้เสียหาย และสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ดังที่หลายประเทศชั้นนำ เช่น สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐฝรั่งเศสและสาธารณรัฐเกาหลี ได้จัดให้มีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือและหน่วยสอบสวนเฉพาะทางพร้อมระบบ

5.2 บทสรุปเกี่ยวกับมาตรการการสอบสวนที่มีผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย (Trauma – Informed Approach)

แม้กฎหมายไทยจะมีพัฒนาการด้านการคุ้มครองพยานและผู้เสียหายในคดีอาญาผ่าน พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2565 รวมถึงคำแนะนำของประธาน ศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 ทว่ายังคงขาดบทบัญญัติและแนวทางที่ชัดเจนในการสอบสวนที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจ (Trauma-Informed Approach) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีข่มขืนกระทำชำเรา ซึ่งมักเน้นการรวบรวมพยานหลักฐานตามหลักวิธีพิจารณาความอาญาทั่วไป ทำให้ผู้เสียหายต้องเผชิญกับการซักถามที่รุนแรง ซ้ำซ้อน การใช้คำถามที่สื่อถึงการตำหนิ และการขาดพื้นที่สอบสวนเฉพาะ ส่งผลให้เกิดการสร้างบาดแผลทางจิตใจซ้ำ (Re-traumatization) ยิ่งไปกว่านั้นกฎหมายและแนวทางปฏิบัติที่มีอยู่ยังไม่มีมาตรฐานด้านจิตวิทยาผู้เสียหาย หรือข้อกำหนดให้นักจิตวิทยาเข้าร่วมกระบวนการสอบสวนอย่างเป็นระบบ ทำให้การคุ้มครองสิทธิทางจิตวิทยาของผู้เสียหายโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง ยังไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง ในทางตรงกันข้าม นานาชาติ อาทิ สหรัฐอเมริกา ภายใต้กฎหมาย Violence Against Women Act (VAWA) สาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยหน่วยงานคุ้มครองครอบครัว (Brigade de Protection des Familles (BPF)) และหน่วยงานคุ้มครองครอบครัว (Maisons de Protection des Familles) และสาธารณรัฐเกาหลีโดยกฎหมายพระราชบัญญัติว่าด้วยกรณีพิเศษเกี่ยวกับการลงโทษความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ (Act on Special Cases Concerning the Punishment, etc. of Sexual Crimes) ล้วนให้ความสำคัญกับการนำหลัก Trauma-Informed Approach มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นระบบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ด้านจิตวิทยาผู้เสียหาย การจัดห้องสอบสวนเฉพาะ การหลีกเลี่ยงคำถามที่ตอกย้ำความผิดและการมีนักจิตวิทยาร่วมในกระบวนการสอบสวน แนวทางเหล่านี้ไม่เพียงช่วยคุ้มครองสิทธิทางจิตใจของผู้เสียหาย แต่ยังเป็นการเยียวยาจิตใจและป้องกันการสร้างบาดแผลซ้ำเติมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 บทสรุปเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายกลุ่มเปราะบาง

เมื่อพิจารณาจากรากฐานแนวคิดทางกฎหมายที่สำคัญหลายประการ อาทิ สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แนวคิดสตรีนิยมและเพศสภาพ และการบัญญัติให้การข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นเป็นความผิด ประกอบกับการขาดบทบัญญัติหรือแนวทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสอบสวนที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย (Trauma-Informed Approach) สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ยังเป็นการสร้างบาดแผลทางจิตใจซ้ำ (Re-traumatization) ให้กับผู้เสียหายอย่างร้ายแรง การที่กฎหมายไทยยังขาดมาตรฐานเรื่องจิตวิทยาผู้เสียหาย และสถานที่สอบสวนที่เป็นสัดส่วน

เฉพาะ รวมถึงไม่มีข้อกำหนดให้นักจิตวิทยาเข้าร่วมการสอบสวนอย่างเป็นระบบ ย่อมสะท้อนถึงการขาดความรับผิดชอบต่อการเยียวยาจิตใจผู้เสียหาย

แม้กฎหมายไทยจะมีมาตรการคุ้มครองสำหรับเด็กและเยาวชนในการถามปากคำตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่การคุ้มครองผู้เสียหายกลุ่มเปราะบางกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศและเพศสภาพ (LGBTQI+) หรือผู้ใหญ่ที่มีบาดแผลทางจิตใจ หรือผู้ที่ต้องเผชิญการล่วงละเมิดทางเพศซ้ำ ก็ยังคงขาดกลไกเฉพาะทางที่ต้องจัดให้นักจิตวิทยาร่วมทำการสอบสวน มีข้อบังคับให้แยกการสอบสวนในสถานที่ที่เป็นสัดส่วน และใช้วิธีการซักถามที่ลดผลกระทบทางจิตใจ ซึ่งสวนทางกับหลักสิทธิมนุษยชนและแนวทางสากล แตกต่างจากนานาประเทศที่ได้พัฒนาแนวปฏิบัติและกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเข้าใจในผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเป็นมิตรและเอื้อต่อการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้เสียหายมากที่สุด ดังนั้น จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ประเทศไทยจะต้องทบทวนและปรับปรุงกฎหมายรวมถึงกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกลุ่มที่เปราะบางในคดีฆาตกรรมหรือการล่วงละเมิดทางเพศ ให้ได้รับการคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพ ยุติธรรมและสอดคล้องกับมาตรฐานสากลต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกลุ่มที่เปราะบาง (Vulnerable) ในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ให้ได้รับการคุ้มครองอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม ผู้ศึกษาจึงเห็นควรเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เสียหายในกลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Victims) ในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา โดยเสนอแนะให้จัดตั้ง “ศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบวิกฤตทางเพศและหน่วยสอบสวนเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ” (Sexual Assault Crisis and Specialized Investigations Unit Center) ในลักษณะ One-Stop Service ที่ยึดหลัก Trauma-Informed Approach เพื่อลดบาดแผลทางจิตใจของผู้เสียหายและสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม โดยผู้ศึกษาเห็นว่ารูปแบบที่เหมาะสมที่สุดคือ การจัดตั้งเป็น “หน่วยงานเฉพาะกิจ” หรือ “สำนักงาน/กรม” ที่มีสถานะและอำนาจชัดเจน ภายใต้การกำกับดูแลแบบบูรณาการร่วมกันของ คณะกรรมการนโยบายระดับชาติและออก “พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้เสียหายจากอาชญากรรมทางเพศและมาตรการสอบสวนที่คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจ” เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและผสมผสานจุดแข็งจากต่างประเทศ (เช่น VAWA ของสหรัฐฯ, BPF/MPF ของฝรั่งเศส, และกฎหมายเฉพาะของเกาหลีใต้) โดยมุ่งเน้นมาตรการสำคัญ เช่น การสอบสวนโดยบุคลากรที่ผ่านการอบรมเฉพาะทาง, การใช้ ห้องสอบสวนที่เป็นมิตรต่อผู้เสียหาย (Victim-Friendly Rooms), การมีผู้เชี่ยวชาญ (นักจิตวิทยา/นักสังคมสงเคราะห์) ร่วมสอบสวน, การส่งเสริม การบันทึกปากคำแบบครั้งเดียว (One-Time Interview) สำหรับกลุ่มเปราะบาง, และการป้องกันการเผชิญหน้าระหว่างผู้เสียหายกับผู้ต้องหา/จำเลยเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองดูแลอย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพและคำนึงถึงมิติทางจิตใจตลอดกระบวนการยุติธรรม